УДК 340.147

Др Стеван Ђорђевић[0]

ТУМАЧЕЊЕ МЕЂУНАРОДНИХ УГОВОРА

У раду се ближе одређује дефиниција, смисао и значај тумачења правних аката уопште, посебно међународних уговора. Основно тежиште рада усмерено је на истраживање: 1. циља тумачења; 2. ко тумачи уговор и 3. како се тумачи уговор, тј. метода и правила тумачења. Посебно су изложена правила тумачења по Бечкој конвенцији о праву уговора 1969. и Бечкој конвенцији о праву уговора између држава и међународних организација или између међународних организација од 1986. с критичким освртом на кодификацију правила из ове области. Истраживање се ослања великом делом на међународну судску праксу.

Кључне речи: *Тумачење међународних уговора. – Циљ тумачења уговора. – Субјекти тумачења уговора. – Правила и методи тумачења уговора. – Бечке конвенције о праву уговора и тумачење уговора.*

Тумачење, по најопштијој дефиницији у правној доктрини, је интелектуална радња која се састоји у томе да се одреди смисао једног правног акта, да се прецизира његов домашај и да му се осветле нејасне и двосмислене одредбе.

То се односи, у конкретном случају, и на међународне уговоре. Реч је о утврђивању смисла одредаба уговора, изузетно уговора у целини. Уговор је резултат усаглашавања интереса страна уговорница. Поједине одредбе уговора нису довољно јасно формулисане било због језичких и редакцијских разлога било што су одредбе јасно формулисане али доцније, услед промењених околности, појаве се нови, непредвиђени случајеви и односи на које уговор треба применити. С правом се примећује у доктрини да, ако одредбе немају оваква обележја, немамо

---

[0] Др Стеван Ђорђевић, редовни професор Правног факултета у Београду, у пензији.

институцију тумачења уговора, већ подвођене конкретне чињенице или ситуације под правила садржана у уговору, или пак, примену апстрактног правила на конкретно чињенично стање.[1]

То је могуће не само због нових прилика и будућих евентуалних ситуација, већ је често немогуће обухватити све постојеће ситуације и у време закључења уговора. После доношења уговора појављује се сумња у погледу тачног значења његовог текста. Поред објективних има и субјективних узрока. Претензије страна уговорница је да из тумачења, иако је текст јасан, желе да извуку одређене користи или да истовремено оспоре легитимну претензију супротне стране. Тумачење се везује за извршење уговора, али и за шире значење појма уговора. У доктрини је доста писано о тумачењу уговора с обзиром на његово значење.

Из дефиниције тумачења сваког правног акта, па и међународних уговора произилазе два битна обележја: 1. то је слободна интелектуална радња која није потчињена строгим правним правилима; и 2. тумачењу подлежу одредбе уговора које нису јасне, тј. оне су нејасне, двосмислине и вишезначне. Из овог разлога, сви аутори, или већина њих, преузимају и понављају мишљења ранијих писаца, која су у доктрини општа места, а наиме, да је „тумачење уговора више вештина, занат, више ствар технике, него ли наука, право по себи" поступак строго регулисан правом.[2]

Значај и место тумачења уговора је у проналажењу смисла уговора, као што је већ речено, уз помоћ разних метода и објективно датих техничких поступака. Међународни уговори се не закључују у празном простору, већ у оквиру датог међународноправног поретка у коме делају стране уговорнице. У више махова међународни судски органи (Стални суд међународне правде, Међународни суд правде и др.) водили су рачуна о овој позадини. Та позадина је истовремено правна, политичка и социјална,

---

[1] *Dictionnaire de la terminologie du droit international,* Paris, 1960, стр. 346–347; М. Бартош, *Међународно јавно право,* III књига, Београд, 1958, стр. 332 и даље; Ch. Rousseau, *Droit international public,* tome I, Paris, 1970, стр. 241 и даље.

[2] Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 291. За писца, тумачење уговора је дело правне технике, а не механичка операција (радња). И даље, тумачење уговора није егзактни процес. Не треба губити из вида, по писцу, тумачење дато од стране међународне јуриспруденције само су директиве а не строге формуле; V. Dj. Degan, *L'interprétation des accords en droit international,* La Haye, 1963, стр. 163. Писац налази основ тумачењу у категоријама ван права (логика, правда и начело *bona fide).*

са манифестованим намерама страна уговорница приликом израде и закључења уговора.[3]

Смисао и значај тумачења уговора се састоји у томе, да се њиме не иде ван онога што су стране уговорнице одлучиле. Тумачење уговора било би превазиђено, чак и ако би имало за резултат да измени садржину уговора. ,,Суд је позван да тумачи уговоре а не да их мења".[4] Најзад, уговор ће бити оснажен ако има значење подупрто тумачењем.[5]

У области тумачења уговора постављају се ова питања: 1. циљ тумачења; 2. ко тумачи уговор; и 3. како се тумачи уговор, тј. методи и правила тумачења. Реч је о истраживањима која треба да даду истовремено одговор и на циљеве, методе и правила тумачења уговора.

Ова методологија, тј. изучавање и истраживање о тумачењу уговора има у првом реду ослонац у међународној судској пракси, с обзиром на то да она пружа материјал највеће вредности. Са доктрином је ствар мање корисна и ограниченија.

1. ЦИЉ ТУМАЧЕЊА УГОВОРА

Циљ тумачења уговора је да истражи намере страна уговорница и његов прави смисао и да се постигне да се што вернije изврши. Ако резултат усаглашавања интереса изражава њихов споразум о предмету уговора, сматра се да треба уговор тумачити онако како то одговара намерама странака у часу његовог склапања. Намере покаткад, остају скривене и нејасне. Осим тога, стране уговорнице се могу разликовати у намерама. Значи, откривање и вршење циља лежи у сврси његовог тумачења.

Поставља се питање да ли се тумачење уговора може издвојити од његове примене? Тачно је да судови могу дати тумачење и ван захтева који поставља примена тог уговора, али се, по правилу узима да је тумачење уско везано са његовом применом. Тумачење у крајњој мери дато, увек има у виду примену уговора и даје се зато да би се уговор могао применити на све

[3] Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 291–292.

[4] Саветодавно мишљење о тумачењу међународних уговора с Бугарском, Мађарском и Румунијом *(Cour internationale de justice,* Recueil 1950, стр. 229; 1952, стр. 196).

[5] Cour permanente de justice internationale, случај мањинских немачких школа у Горњој Шлезији, série A/B, No 40, стр. 19.

или одређене случајеве, без обзира да ли су се појавиле у пракси или не. Значи, по том схватању, тумачење се може вршити а да се не постави питање примене и извршење датих одредаба и уговора као таквог.

Супротно мишљење полази од тога да је у питању органско повезивање два процеса али се они могу раздвојити, тј. ,,теоријски између њих, ипак, могуће је повући разлику". Ова разлика почиње на правном карактеру тумачења и извршења уговора. Не мора тумачење да буде везано за примену уговора у строгом смислу речи. Пример за то је тзв. доктринарно тумачење, које је општеприхваћено.

Природно одређење једног правног правила је да се примени на друштвене односе из којих је оно настало и установљено. Функција и циљ тумачења се састоји у томе да се пронађе тачан смисао и садржина правног правила које се примењује у датој ситуацији.

Текст уговора може бити на више језика. Покаткад су више њих веродостојни. Због сиромаштва или богатства у језичком изражавању долази до преображаја смисла одредаба уговора. Непрецизне формулације, вишезначност појединих израза, нове настале чињенице које стране уговорнице нису имале у виду приликом склапања уговора – то су само неке од назнака за потребом тумачења уговора. Новонастали односи и ситуације, су снагом логике, саставни део уговорних односа субјеката међународног права.

Чак и у оним државама које претендују да се код њих непосредно примењују правила међународног права, долази до изражаја у унутрашњој пракси одређено тумачење уговора, својствено превасходно тој држави. То се не одражава само приликом примене општих међународноправних начела или правила, већ и код примене појединих уговорних одредаба. У свим тим случајевима, тумачење, било изричито било прећутно, претходи примени уговора.

2. СУБЈЕКТИ ТУМАЧЕЊА УГОВОРА

У доктрини се разликује тумачење на унутрашњем плану и тумачење на међународном плану, прецизније речено, тумачење од стране унутрашњег органа држава и међународних организа-

ција или, пак, од међународних органа и тела. Овој подели додаје се и тзв. доктринарно тумачење.

а) Тумачење на унутрашњем плану дају поједини надлежни органи држава. Може потицати од разних органа државе (законодавних, судских или управних). Без обзира на вредност овог тумачења, оно не може да обавеже друге стране уговорнице, јер га издају органи који немају способност да тумаче важеће међународноправно правило са дејством према другим субјектима међународног права. Овај став потиче од првих писаца класичног међународног права (H. Grotius), до данашњих дана. На међународном плану такво тумачење нема правно дејство и не обавезује остале стране уговорнице. Оно служи као доказ о томе како поједине државе схватају садржину одређених уговорних одредаба или уговор у целини. Да ли такво тумачење обавезује и саму државу у том случају, у односу на остале стране уговорнице, имајући у виду чији су га органи донели. Може се то прихватити али не као обавезан став за државу у питању. Сигурно је да би друге стране уговорнице такво тумачење подупрле и узеле као разлог у спору око тумачења тог међународног уговора.

Међународно право не регулише надлежност органа у вези с тумачењем уговора на унутрашњем плану. Ово питање је у области строге унутрашње надлежности државе. То је једнострани акт и као посебан акт одређеног органа у посебном облику или у току примене. Он се појављује двојако: у посебном акту, чији је основни циљ тумачење појединих одредаба уговора (нпр. Комисија за тумачење одлука појединих скупштинских тела државе), или пак, као саставни део процеса у примени или извршавању уговора. Значи, овакво тумачење може имати двојаки облик, тј. самосталан и несамосталан.

У начелу, сваки државни орган који долази у ситуацију и додир са применом међународног права може се појавити у својству тумача међународног уговора. У пракси се посебно наглашава улога оних државних органа који су учествовали у закључењу међународног уговора. То је и разумљиво. Тумачење које дају ови органи сматра се веродостојним с обзиром на изналажење праве намере уговорница. Узимају се у обзир, при томе, припремне радње и остале околности које су претходиле закључењу уговора.

У неким правним системима, судовима није дато изричито овлашћење да тумаче међународне уговоре, већ је то препуштено надлежном државном органу (нпр. министраству иностраних послова). Насупрот томе, у неким правним системима опште је правило да судови тумаче међународне уговоре. Став према судовима није истоветан ни у погледу врсте спорова нити пак материје која се тумачи. Тако, свуда је пракса да су унутрашњи судови за поморски плен увек надлежни да тумаче међународне уговоре из области поморског права.[6] Разлике се чине и у односу на спорове приватних интереса (националност; статус лица; положај странаца; економска делатност појединаца и одредбе у споровима међународног јавног поретка – територијална и персонална надлежност; кривична надлежност и др.). Овде постоје тешкоће у разликовању. Ако је, пак, реч о административним судовима, већина праксе је да постоји негативан став у вези са могућношћу тумачења међународних уговора.

Ово тумачење се квалификује и као једнострано тумачење. Има ограничујући значај мада му се он не ускраћује. Често се унутрашње јурисдикције уздржавају и заклањају иза ставова министарства иностраних послова дате земље. У најмању руку, тражи се мишљење министраства иностраних послова али судови нису везани његовим мишљењем односно ставом. Од стране јуриспруденције покаткад се врши и обраћање и техничким министраствима у појединим областима, зависно од одредбе која се тумачи. И најзад, у међународном животу представници држава (дипломатија и др.) могу и ван примене уговора да изложе своје становиште о појединим одредбама или уговора у целини. Ова једнострана тумачења могу се узети у обзир али ипак само као ограничујућа доказна вредност.[7]

б) Тумачење на међународном плану. – Разнородни су међународни органи који дају ово тумачење: било међународни судови било саме уговорнице *in corpore* било од стране дела уговорница било од других међународних органа који немају судски карактер. С обзиром на обавезност њихових одлука доста се ра-

---

[6] С. Ђорђевић – С. Новаковић, *Инострани и југословенски судови за поморски плен, Југословенска ревија за међународно право,* 2/69, стр. 268–290; С. Новаковић – С. Ђорђевић, *Пракса југословенског суда за поморски плен, ЈРМП,* 1/70, стр. 121–146.

[7] N.Q. Dinh, P. Daillier, A. Pellet, *Droit international public,* 6e édition, стр. 253. Став министарства иностраних послова се покаткад узима као просто „обавештење". Ово је више уздржавање да се доведе у питање или на неки начин погоди спољна политика земље. Истовремено се исказује и „скромност" и послушност.

зликују међу собом. Иначе, све ове облике тумачења повезује да је оно упућено и вршено на међународном плану.

аа) Тумачење од самих страна уговорница. – Опште је схватање у међународној доктрини а и у пракси, да тумачење једног међународног уговора могу дати само све уговорнице *in corpore,* а не неке од њих („ко доноси уговор, тај га и тумачи"). Ово правило се може са резервом прихватити имајући у виду да држава – страна уговорница може претходно пристати на одређени суд или орган за тумачење, тј. у оквиру претходно дате сагласности. Из тога произлази и правило да уговор може тумачити и оно тело које је овлашћено да га мења (нпр. већина уговорница; нека међународна организација и др.), јер тада отпада могућност да ће уговор путем тумачења бити неовлашћено измењен. Разуме се да ће такво тело моћи да тумачи уговор само под условима и у границама у којима може да га мења (нпр. само у погледу одређених уговорних одредаба и слично).

С обзиром на то да су саме уговорнице стваралоци уговора, ово тумачење у доктрини се назива аутентичним (веродостојним). Насупрот њему, стоји неаутентично тумачење ако потиче од трећих. Ова врста тумачења уговора потиче из давнина, показује се историјски као најсигурнији и најприхватљивији приступ у позитивном праву. У пракси се показује значајан интерес за њега, уобичајан је, савремен, врло радо примењиван и има обавезну снагу и знатну практичну вредност. О његовој вредности изјаснила се и постојећа међународна судска пракса. „Право да тумачи једно правно правило припада само ономе који има моћ да га измени или укине".[8]

Аутентично тумачење је непосредно везано за текст уговора на који се односи, олакшава примену уговорних одредаба. По мишљењу изнетом у доктрини, ово тумачење обавезује уговорнице у истој мери у којој обавезује и сам основни уговор. Ово важи и у случајевима када се на тај начин изађе из оквира правног тумачења, и у ствари, изврши ревизија првобитно закљученог уговора, с обзиром на то да стране уговорнице *in corpore* имају право да мењају уговор који су закључиле. Својом гипкошћу и еластичношћу дозвољава се да се лако, са тумачења пређе на измену садржине међународног уговора, ван сваке

[8] Саветодавно мишљење Сталног суда међународне правде од 1923 (C. P. I. J., случај „Jaworzyna", série A/B, No 8, стр. 17). Стара је латинска изрека, у смислу горе изреченог мишљења *ejus est interpretari cujus est condere*.

формалне процедуре. Слабе стране овог тумачења су у томе што је тешко постићи потпуну сагласност у тумачењу свих страна уговорница, нарочито ако је реч о вишестраним уговорима. Аутентично тумачење може бити двострано (уколико је у питању двострани уговор) и вишестрано (у случају више страна уговорница).

Аутентично тумачење које дају само неке од страна уговорница нема општу обавезну снагу за све уговорнице. Оно је обавезно само за реципрочне односе између ових уговорница које су га дале *(inter se),* али не и за односе према трећим уговорницима истог уговора. То је тзв. подељено тумачење.

Подељено тумачење не иде у прилог једнообразног спровођења у дело свих уговорних односа једног вишестраног уговора, мада се на неки начин чува суверенитет свих држава уговорница. Слабости оваквог тумачења леже у томе што врше утицај на опште тумачење уговора, уносећи евентуално наметање тумачења фактички јачих уговорница и тиме стварајући неподударност у односу на остале чланице уговорнице у тумачењу конкретног уговора.[9]

Аутентично тумачење има разне модалитете и сама техника је на основу сагласности страна уговорница, различита: доношењем додатних протокола који су као прилози саставни делови уговора; закључење посебног уговора, често у упрошћеној форми, којим се тумачи ранији уговор; тумачење путем размене дипломатских писама и нота; заједничке декларације страна уговорница у вези с основним уговором; једностарне декларације прихваћене на посебан начин од друге стране уговорнице; интерпретативни записник *(procès verbal);* изузетни случајеви када се неком посебном органу, најчешће мешовитој комисији повери тумачење уговора и др. Најизразитији је пример ове технике уношење у самом основном уговору одредаба о тумачењу израза и њиховом домашају. Ова техника вуче корен из англосаксонске праксе (облик тзв. законске дефиниције – *legal definition,* у облику интерпретативних одредаба). Избегавају се евентуалне противречности и неслагања у тумачењу израза и

[9] У доктрини се наводе неки случајеви подељеног тумачења у пракси ОУН у којима је тумачење имало шире дејство. На пример, наводи се тумачење члана 27. Повеље УН, које су на Конференцији у Сан Франциску дале четири велике силе, а примењивано је у пракси целе организације УН (С. Аврамов–М. Крећа, *Међународно јавно право,* Београд, 2001, стр. 506, 507).

значења одредаба уговора. Оне постају саставни део уговора. Ову праксу често имамо у најновијим кодификационим инструментима донетим после Другог светског рата, нарочито у Бечу (међународне конвенције о дипломатским и конзуларним односима; специјалним мисијама; праву уговора; сукцесији држава; представљању држава у међународним организацијама и др.). Ове одредбе су под општим називом „Значење употребљених израза у сврхе" датог (конкретног) међународноправног акта. Оне су међу првима, тј. на почетку конвенција.

Пракса интерпретативних споразума нарочито је у повећању у последњем веку и она је врло различита. Код ове врсте тумачења, уговорнице практично закључују споразум о домашају уговора или појединих уговорних одредаба (интерпретативни споразум). У начелу, интерпретативни споразуми деле судбину основног уговора. Како ова врста споразума нема самосталну садржину, већ је везан за акт који се тумачи, то интерпретативни споразум, уколико је донет после закључења уговора, има ретроактивно дејство.[10] Потешкоће се посебно јављају у међународној јуриспуденцији у случајевима тумачења уговора када ови интерпретативни споразуми нису објављени а постоје.

Интерпретативним споразумима може бити дато објашњење о једној одредби уговора. Додатним пак резолуцијама и анексима објашњава се домет одредаба укључених у уговор (пример Конвенције о праву мора од 1982). Све ово може да има различито значење, почев од интерпретативног споразума који има обавезни карактер, ако чини са основним уговором целину, све до простог акта неуговорног карактера, имајући доказну вредност која се даје таквом акту.[11]

Могуће је давати изјаве од страна уговорница после закључења уговора. Такве изјаве узимају облик уговора у упрошћеном облику, за разлику од уговора који се тумачи, а који је закључен у класичној форми. Такође може да уговор предви-

[10] За разлику од интерпретативних споразума установљених у моменту закључења уговора, тј. заједно с актом који се тумачи, којима се тражи само да отклоне претпостављени сукоб, интерпретативни споразуми, закључени после ступања уговора на снагу, имају за циљ да прекрате потешкоће ефективног тумачења која су се већ чињенично изразила. Ови интерпретативни споразуми често не прате форму основног уговора, те им се често оспорава вредност од унутрашње и међународне јуриспруденције, зависно од њиховог карактера (Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 245).

[11] C. I. J., случај „Ambitielos", Recueil 1952, стр. 44. У овом случају, Међународни суд правде, узео је да је придружена изјава Уговору о трговини и пловидби од 1926. између Грчке и Уједињеног Краљевства, саставни део уговора, а затим даље указао да то не мора бити увек случај.

ди пређутну могућност, а наиме, да уколико дође до неспоразума, саме стране уговорнице могу да се састану и дају потребно објашњење. Тога има и у двостраним и у вишестраним уговорима. Или се предвиђају периодични састанци с циљем тумачења уговора.[12]

Постоје мишљења у доктрини да аутентична тумачења не треба мешати са савесним *(faisant foi)* тумачењем. Природно је да аутентично тумачење је најближе савесном тумачењу, тј. да њему иде у корист, имајући у виду да саме стране уговорнице најбоље знају смисао преузетих обавеза у закљученом уговору. Из овог разлога ова врста аутентичног тумачења је најближа објективном тумачењу. Истовремено стране уговорнице, полазећи од своје суверености тумаче дати уговор а такође су у могућности да се прилагоде новим условима, као и измене сам уговор. Када у тумачењу учествују више страна уговорница, за такво тумачење се такође резервише израз колективно аутентично тумажење.[13]

У доктрини се помиње и тзв. пређутно тумачење, које проилази из извршавања неких одредаба уговора на једнообразан и јединствени начин, мада то није уређено у писаном тексту уговора. Тиме се изражава заједничко тумачење, које произлази из једне усаглашавајуће праксе у примени уговора, мада то није изражено у формалном тексту. У римском праву ово тумачење је познато као *interpretatio usalis.* Оно се узима и као практично или квазиаутентично тумачење. Вредност овог тумачења позната је у међународној јуриспуденцији. Изражава се на тај начин што се приликом тумачења уговора узима у обзир дотадашње понашање страна уговорница.[14]

бб) Међународно судско тумачење. – У досадашњој пракси многи судски и арбитражни судови у оквиру своје надлежности тумачили су међународне уговоре. То је и најпогоднији облик за тумачење уговора с обзиром на то да у судовима преовлађују и најбитнији су правни моменти у тумачењу уговора. Имајући у виду да је ово тумачење ван страна уговорница оно се квалификује тзв. неаутентичним тумачењем.[15] Ова квалификација може

[12] Пример за периодично испитивање је члан 11. Уговора о Арктику од 1959. године. Сличних случајевима имамо и у уговорима у области разоружања.

[13] N. Q. Dinh, P. Daillier, A. Pellet, *op. cit.,* стр. 253, 254.

[14] М. Бартош, *op. cit.,* стр. 338–340; Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 246.

[15] N. Q. Dinh, P. Daillier, A. Pellet, *op. cit.,* стр. 254–256.

да унесе одређени неспоразум у погледу вредности тумачења, па по нашем мишљењу треба је избегавати.

Да би се избегле тешкоће које може да произведе тумачење од страна уговорница, надлежност за тумачење уговора може бити додељена изричито одредбом споразума од њих, међународном судији или арбитру. У случају ћутања уговора, ова надлежност се додељује нормално, као и у унутрашњем поретку, општој мисији међународног судства да изрекне право. У члану 36. Статута Међународног суда правде предвиђено је тумачење уговора за све спорове правног карактера. Исти је случај и у саветодавној области за коју је предвиђено свако правно питање укључујући и тумачење уговора, подразумевајући и конститутивне акте организације која то тражи.[16] Сличан је случај и са чланом 286. Конвенције о праву мора од 1982. којим се предвиђа да сваки спор поводом тумачења конвенције, уколико није регулисан другим мирним средствима треба да буде подвргнут Међународном суду за право мора, Међународном суду правде или Арбитражном суду.[17]

Судско тумачење је најнормалнија надлежност судова. То је у ствари њихова нераздвојна функција. Кад је реч о тумачењу од међународних органа, мисли се у првом реду на тумачење од међународних судова и арбитара. Спорови око тумачења уговора у ствари чине спорове међународног правног поретка. Претпоставља се да је већа објективност од стране међународних судова, мада апсолутне објективности нема.

Тумачење уговора је основна функција садашњег Међународног суда правде, примењивањем општих апстрактних норми на конкретне ситуације и утврђивањем обавезног значења норми. Међународни суд правде, на основу члана 36. Статута Суда, међу споровима које може да решава, тумачење уговора долази на прво место. Тумачење уговора од стране Суда долази као резултат сагласности држава уговорница и на тој сагласности Суд заснива своју надлежност. Хашка конвенција о мирном решава-

[16] Случај услова за пријем држава у УН (члан 4. Повеље УН), C. I. J. Recueil 1947–1948, стр. 61.

[17] Међународно судовање је такође предвиђено и Римским уговором (члан 177) а то исто важи и за друге комунитарне акте европских заједница; У оквиру Савета Европе, Европски суд за права човека има једнако двоструку надлежност, консултативну и у споровима (N. Q. Dinh, P. Daillier, A. Pellet, *op. cit.,* стр. 255).

њу спорова од 1899. односно 1907. упућивала је државе на арбитражу као најприкладније средство за решавање спорова око тумачења и примене уговора. Тумачење је у том случају обавезно за странке у спору. Иако важи само за странке у спору и за конкретан случај, пресуде односно судска пракса има шири значај и узима се као помоћни извор међународног права.[18]

У стварности, међународноправни спорови имају за предмет непосредно само тумачење међународних уговора. На основу одлука међународних судова следе свестране анализе и озбиљне студије у доктрини. Саме пресуде су заиста озбиљан прилог развоју међународног права. Ван претпоставке кад је тумачење уговора непосредна надлежност међународних судова, може се до њега доћи путем једног одређеног случаја (инцидентним путем), тј. на начин случајан.[19]

Такозвано подељено тумачење, о чему је напред било речи, код Међународног суда правда јавља се у новом светлу. Посебан значај у тумачењу уговора има Суд код вишестраних уговора, ако спором нису обухваћене неке стране уговорнице или већи број њих. Суд ће у случају заинтересованости само неких уговорница пресудити не само о непосредним претензијама и захтевима странака у спору, него ће дати и обавезно тумачење које одговара општим критеријумима тумачења уговора. Да се не би прејудицирале ствари на штету трећих, Међународни суд правде ће у том случају позвати односно обавестити остале уговорнице које нису странке у спору да би на тај начин била пружена могућност да интервенишу у поступку (члан 63. Статута Суда). Пресуда је у том случају обавезна и за државу „интервијента", уколико се треће државе одазову позиву и помогну да се постигне најбоље тумачење. Једном речју, учешће трећих држава спречава тумачење које би било преседан на штету трећих, те се на тај начин ограничава слаба страна тумачења којим би се његово дејство протегло и на треће. Овим путем омо-

[18] С. Ђорђевић, *Помоћни извори међународног права, Судска пракса,* Београд, 5/95, стр. 51.

[19] Тумачење ће онда бити дато у мотивима а не у диспозитиву одлуке. У том случају, супротно ономе када је тумачење уговора непосредан повод надлежности суда, оно неће имати дејство за будућност и чиниће прост судски преседан не везујући касније ни суд ни странке (Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 248); Међународни судови, како се истиче у доктрини, срећу се с одређеним случајевима тумачења уговора и у оним споровима који у основи то нису. Тако се тумачење уговора може поставити већ приликом одлуке суда о својој надлежности (тумачење уговора којим се заснива надлежност). Овде, садржина другог уговора служи суду за основну одлуку у спору (М. Бартош, *op. cit.,* стр. 344–345).

гућава се свим странама уговорницама да допринесу да судско тумачење буде што објективније и правилније.[20] Питање је да ли државе уговорнице одвојено могу постићи боље резултате, имајући у виду да многе ванправне чињенице (однос и интерес снага, које су неравнопрвне) могу да делају.

У савременом међународном уговорном праву тенденција је да се у тексту самог уговора одреди суд, арбитража односно тело или орган, који ће, у случају спора, дати тумачење уговора. Ова тенденција досада није добила карактер општости. Одредбе ове врсте зову се *компромисним клаузулама.* Ово је важно и значајно што у међународном праву не постоји обавезна надлежност ни једног међународног судског тела односно органа. Улога компромисних клаузула у погледу спорова око тумачења уговора у основи је позитивна и у савременој међународној уговорној пракси све је већи број уговора који садрже одредбе ове врсте.

вв) Тумачење од стране међународних организација или других међународних тела или органа. – Међународне организације долазе у ситуације да тумаче одговарајуће основне делове својих уставних аката вршећи своје функције, што је нераздвојно од редовног фнкционисања сваке међународне организације односно органа међународне организације. У доктрини се ово тумачење од неких писаца назива међународно организационо односно извршно тумачење, али ови називи нису шире прихваћени.[21]

Сваки орган једне међународне организације (нпр. ОУН) тумачи делове основног акта који се односе на њега. Проблем се поставља када су поједине одредбе различито тумачене од разних органа исте организације или када нема изричитих одредаба о тумачењу конститутивних аката међународних организација. Да би се избегле потешкоће у тумачењу аката ОУН и специјализованих агенција, Генерална скупштина УН је позвала

[20] У супротном случају, ако се треће државе не одазову позиву Суда, такво тумачење, односно као и цела пресуда, не везују оне уговорнице које нису пристале на суђење Међународног суда правде. Ипак, већ сам ауторитет Суда, поред осталог, доприноси да такво тумачење пређе оквире који су одређени чланом 59. Суда (да пресуда везује само стране у спору). Треће уговорнице, истина, неће у неком будућем спору око истог уговора бити везане чак и онда ако се у спору појаве пред истим Судом. Суд није правно везан ранијим тумачењем, али врло мало вероватноће има да ће од њега одустати или одступити, сем ако за то нема озбиљнијих разлога (М. Бартош, *op. cit.,* стр. 336–338).

[21] Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 247, 248.

све органе УН и специјализоване агенције (резолуција 171/II из 1947) да своје евентуалне спорове око тумачења њихових аката поднесу Међународном суду правде.

Могуће је донети тумачење и у оквиру Генералне скупштине УН, али од самих чланица УН. На пример, резолуције скупштине УН којим се дају допунска тумачења појединих питања (тзв. интерпретативне резолуције). У том случају ове поменуте резолуције треба разликовати од тумачења које дају сами органи Организације. Оваква тумачења, с обзиром на субјекте које их дају, треба узимати од страна уговорница.

Не би се могло озбиљно противречити и оспоравати надлежност несудских органа међународних организација за тумачење конститутивних повеља односно устава, уговора на које се врши позивање пред њима у оквиру њихових функција. Највише што се може дискутовати то је о обиму ове надлежности и о значају тако датог тумачења.

Извесни конститутивни акти садрже изричите одредбе о томе да се организује претходни поступак у оквиру арбитражних или судских органа, или пак, да се предвиди „завршни" поступак у споровима између држава о функционисању ових међународних организација. При томе се посебне функције дају администраторима оргнизације, савету гувернера конкретне организације, пленарним органима организације, или пак шефовима држава-чланицама те организације. У овим последњим случајевима могуће је да приликом тумачења уговора преовладају политичка опредељења над правним аргументима. Такође, услед одсуства стриктне хијерархије између органа организације и недостатка упућивања *(renvoi)* на одређени судски орган, могући су пристрасни ставови. И у оквиру ОУН могући су сукоби између његових главних органа у тумачењу одредаба Повеље УН, из разлога истовремено и правних и политичких.

Конкретни значај датих тумачења од несудских органа варира зависно од ауторитета органа и могућности или немогућности да се он позива на своје одлуке. Поставило се питање у доктрини да ли ова тумачења имају „аутентичну вредност" уз ризик да се конститутивна повеља дотичне организације посредно не ревидира? Полазећи од тога да је најближе веродостојности оно тумачење које долази од оних који су уговор сачинили, тј. да га они такође могу мењати и укидати, сматра се да не би требало да буде сумње у ово правило. Што се тиче Повеље УН још

у Сан Францасику приликом њеног доношења 1945. године заузет је став да таква тумачења од појединих главних органа УН, треба да буду општеприхваћена, тј. да постоји о том тумачењу тзв. *consensus.*[22]

Тумачења од стране међународних организација су чешћа но што се стварно мисли, јер је реч најчешће о тумачењу својих „унутрашњих" аката. Бројност ових тумачења се не уочава, јер стране уговорнице-чланице тих организација и тела обично не стављају примедбе на таква тумачења. Понекад ипак долази до разилажења у тумачењу које дају међународне организације и тела у односу на тумачења које дају поједине стране уговорнице-државе.[23]

Проблеми око тумачења од стране међународних организација добијају посебну важност из следећих разлога: 1. с обзиром на то да известан број резолуција и других аката у оквиру међународних организација немају обавезан карактер; 2. с обзиром на то да се између међународних организација *inter se* примењује унутрашње право међународних организација, у којим случајевима се то врши, без интервенције држава-чланица; и 3. реч је ипак у многим случајевима о тзв. политичком тумачењу при чему се употребљавају различите технике (функционална, динамичка тумачења).[24] Све ово чини, да тумачење у оквиру међународних организација добија посебне одлике и домашаје.

Чак и у случају ћутања основног уговора међународне организације треба прећутно прихватити, ипак, тумачење органа те организације. На тај начин се омогућује међународним организацијама да испуне своју функцију. У том смеру је и пракса

---

[22] N. Q. Dinh, P. Daillier. A. Pellet. *op. cit.,* стр. 255, 256, 257.

[23] Таквих примера у раду УН било је више (стварање Мале скупштине тзв. Интеримног комитета који би требало да замени Генералну скупштину УН у извесним надлежностима било је неприхватљиво за многе државе; резолуција Уједињени за мир 1950. у корејском сукобу и њен правни значај; однос Генералне скупштине УН и других органа, тј. тумачење унутрашњег правилника Генералне скупштине УН; одсуство совјетског делегата у Савету безбедности 1950. и правна природа донетих одлука у његовом одсуству и др.). Таквих противречних тумачења било је и у оквиру Друштва народа између два светска рата. Данас као пример можемо узети законитост образовања Међународног трибунала за бившу Југославију из 1993. за почињене злочине, у вези са надлежношћу Савета безбедности.

[24] Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 249. У доктрини се наводи пример тумачења Споразума о седишту УН од 1947. изазван одбијањем америчке владе да изда визу за улазак на своју територију неким представницима невладиних организација.

политичких органа ОУН, уз све недостатке који прате ову праксу.

Уосталом и Међународни суд правде није оклевао да тумачи Повељу УН у више саветодавних мишљења, које је Суд дао на захтев Генералне скупштине и Савета безбедности односно специјализованих агенција УН, на основу овлашћења из члана 96. Повеље УН, припомагајући (припомажући) се том приликом ранијим тумачењем од стране главних органа УН (случајеви пријема у УН; извесних трошкова УН; Намибије; Светске здравствене организације и др.).[25]

Најзад, поменимо да често компромисним клаузулама стране уговорнице могу да повере тумачење уговора појединим међународним телима или органима уколико се непосредним дипломатским преговорима не дође до задовољавајућих решења (одређивање Комисије за мирење у оквиру Дунавске комисије по Конвенцији о Дунаву од 1948; Конференција амбасадора – нпр. на основу Уговора о миру с Италијом од 1947; Комисија за репарације и др. после Првог светског рата и др.).

в) Доктринарно тумачење. – Доктринарно тумачење не представља обавезно тумачење за стране уговорнице. Зато се и зове *незванично тумачење.* Неки писци искључују ово тумачење из своје класификације, имајући у виду његову правну необавезност. Иако незваничног карактера, оно није без значаја. Мишљења изложена у доктрини имају у споровима око тумачења уговора вредност помоћних извора међународног права (члан 38. Статута Међународног суда правде). Уговоре могу тумачити стручњаци, професори међународног права, правни саветници и др. Овде додајемо и тумачење од појединих института или удружења на међународном плану. То је тумачење од приватних лица а интерес за њега се показао у пракси, иако ограниченог обима, као користан. Овде наводимо да су доктринарна мишљења од појединих писаца међународног права (H. Grotius,

---

[25] C. I. J., Пријем у УН, Recueil 1950, стр. 8–9; извесни трошкови УН, Recueil 1962, стр. 159–161: Намибија, Recueil 1971, стр. 22. У Саветодавном мишљењу Међународног суда правде у случају „Светска здравствена организација" од 1996. потврђује се право Скупштине Светске здравствене организације да одлучи о својој надлежности на основу Устава Организације да ли ће упутити захтев за саветодавно мишљење Суду. Такође, потврђује се у овом саветодавном мишљењу, да је на самом Суду обавеза да води рачуна да ли су испуњени услови за његову надлежност да се дâ тражено мишљење (C. I. J., Дозвољеност коришћења нуклеарног оружја, Recueil 1996, стр. 83); N. Q. Dinh, P. Daillier, A. Pellet, *op. cit.,* 256.

Vattel и др.), раније, у XIX веку имали и непосредан утицај у судској и арбитражној пракси.[26]

3. ПРАВИЛА ТУМАЧЕЊА

Покушај да се утврде извесна правила тумачења уговора у доктрини и пракси није прихваћен једнодушно. Гледишта се разликују од крајње негативног става, до оног, да се ипак може учинити неко уопштавање и систем при томе.

У кодификацији права уговора, правила тумачења се не помињу посебно с обзиром на то да не постоји сагласност о њима. Уколико их писци наводе нема јединственог става. Нема истицања првенства већ се напомиње да их је тешко набројати а има и мишљења, по савременим тенденцијама, да их сматрају чак некорисним, илузорним или да их не одобравају (H. Lauterpact). За неке пак писце, тумачење није наука већ вештина (J. Basdevant). Заиста, тумачење није подвргнуто и потчињено изричитим и строгим правилима.[27]

Ми се опредељујемо између искључивих гледишта, за треће, средње, по коме се признаје нужност постојања извесних, бар основних правила. То су општа правна начела и правила, која су добила подршку и у унутрашњем и у међународном праву. Начела и правила се, у првом реду, извлаче из праксе међународног правосуђа. Државама и судијама који тумаче уговор, треба оставити слободу да их изрекну и да поједина питања или више њих протумаче и примене онако како дати случај и ситуација захтевају. У доктрини се, зависно од писца, излажу више тих начела и правила а покаткад и јуриспруденција се позива на њих, са напоменом да ту нема одређеног система, по коме би се правила примењивала по строго утврђеном распореду и међусобном односу.[28]

---

[26] С. Ђорђевић, *op. cit.,* стр. 53.

[27] Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 291.

[28] *Ibidem.* Упућујемо на *trete* наведеног француског професора, који је пажљиво и систематски, изучавајући доктрину, судску и законодавну праксу, сакупио та правила и изложио их као целину. Такође, нека од ових правила се помињу и у извештају Комисије за међународно право (Annuaire de la Commission de droit international, 1966, vol. II, стр. 237–246). У вези с овом темом: С. Ђорђевић, ,,Општа правна начела просвећених народа као извор међународног права," *Анали Правног факултета у Београду,* 3/95, стр. 169–171.

Најуопштеније говорећи, ова правила произлазе из два основна становишта доктрине међународног права. Прве, која полази од тзв. волунтаристичке оријентације и концепције и друге, тзв. објективистичке. По првој, има се у виду предност и превласт уговорног карактера међународног права, саглашавајући се са првенством субјективних елемената. Оспорава се или лишава тумач широког домашаја слободне акције, према странама уговорницама у тумачењу уговора. Друго становиште даје првенство објективним видовима, тј. има одређену независност у односу према ствараоцима уговора.[29]

Набројаћемо нека од ових правила:

а) Начело односно правило савесности *(bona fide)* је једно од основних не само у тумачењу уговора већ и у њиховој примени. Захтева се истраживање онога што су стране уговорнице заиста хтеле рећи у уговору. Уговори треба да буду тумачени у доброј вери, тј. савесно. Полази се од претпоставке да су стране уговорнице, пошле од поштовања међународног права и узеле га за основ приликом формулисања текста уговора. Ово начело односно правило је истовремено и психолошко и етичко а добило је потврду у многим међународноправним одлукама.

Тумачење је „логика у служби права". То је такав приступ тумачењу које произлази из овог начела да се на њега ослања тумач, без обзира на околности случаја. Државе као суверене (и друге стране уговорнице) очекују да се не ангажују ван онога што су прихватиле изричито одређене обавезе уговором. По овом приступу основно је тражити вољу страна уговорница, у првом реду држава. Воља је диктирана двоструком обавезом: поштовањем суверенитета ових држава, односно страна уговорница и начела *pacta sunt servanda.* Овде се врше извесна упоређивања и поистовећивања са појмом „контракта" из приватног права. Првенство треба дати чињеницама које најбоље осветљавају вољу страна уговорница.[30]

---

[29] N. Q .Dinh, P. Dallier, A. Pellet, *op. cit.,* стр. 262. По писцима, по објективистичкој концепцији, уговор се сматра као „правни покривач друштвене стварности". Из овог разлога у тумачењу уговора се користе објективна средства тумачења. На тај начин овај приступ води тумача у извесну независност у погледу страна уговорница.

[30] N. Q. Dinh, P. Daillier, A. Pellet, *op. cit.,* стр. 257. Наводи се пракса Међународног суда правде који је истакао у саветодавном мишљењу да је ово правило сачувало вредност неспорног начела (C. I. J., случај Конвенције о геноциду од 1948, Recueil 1951, стр. 21).

б) Начело корисног дејства, ефективности изражава се од писаца као „правило ефективности уговора" или „правило о ефективном тумачењу" *(ut res magis valeat quam pereat).* С правом се истиче да тумачење које чини једну одредбу односно акт ништавим и без дејства, не може бити прихваћено. Постоји граница у примени начела корисног дејства, тј. ефективности. Било би немогуће заиста судији или међународном арбитру да измени, исправи или допуни један текст путем тумачења под изговором да дâ правним инструментима у питању максимално њихово дејство.

Помоћу овог правила долази се до ефикасности у тумачењу уговора. По њему, тумач треба да претпостави да су стране уговорнице изразиле одредбу која треба да се примењује. Значи, треба изабрати ону могућност која води ефективној примени уговора, тј. треба тумачити тако уговор да одредба уговора има „практично дејство".

Правило ефективног дејства не треба тумачити тако да дође у противречност са другим чиниоцима уговора. Тумачење уговора не треба да противречи слову и духу уговора, тј. функцији и циљу уговора. Било би супротно правилима о тумачењу уговора ако би се тумачењем појединe одредбе, укључене у уговору, дошло до тога, да се њој не даје значај и дејство. Овакав став је потврђен у више одлука Међународног суда правде.[31]

в) Нема места тумачења онога што нема потребе да се тумачи. Прва општа максима, односно правило о тумачењу је да није дозвољено тумачити оно што нема потребу да се тумачи (E. Vattel). Ако је текст уговора сам по себи довољно јасан, нема потребе да се прибегне разним методама да би се дошло до смисла уговорних одредаба које се већ налазе у самом тексту уговора. Не може се удаљавати тумачењем од јасног текста уговора.

г) Рестриктивно и екстензивно (уско и широко) тумачење. У савременом међународном уговорном праву саме стране уговорнице често упућују на технички поступак рестриктивног, ужег тумачења извесних уговорних одредаба. У пракси је чешће рестриктивно тумачење, изузетно екстензивно, (шире). Рес-

[31] C.P.J.I., случај фабрике Chorzow, 1927, sèrie A, No 29, стр. 24; случај грчко-бугарских заједница, 1928, sèrie B, No 17, стр. 19; случај Слободне зоне Горње Савоје, 1929 sèrie A, No 22, стр. 23; C.I.J., случај Крфски канал, Recueil 1949, стр. 24; случај тумачења уговора о миру, Recueil 1950, стр. 229; праксу примене овог правила имамо и у јуриспуденцији Суда правде европских заједница.

триктивно тумачење се не може применити у случају јасног текста, тј. оно се у том случају одбацује. Међународна судска и друга пракса указују да се свака изузетна одредба тумачи рестриктивно, посебно ако је реч у вези с надлежношћу и материјалним правилима.[32] Рестриктивно тумачење у корист обавезане стране не би смело да кочи прогресивни развој међународног уговорног права и умањује домашај уговора.

Рестриктивно тумачење има места када постоји сумња о значају спорне одредбе и у том смислу потврђено је са више судских преседана. Одиозне (отежавајуће) одредбе се, по правилу, увек тумаче рестриктивно. Фаворабилне (олакшавајуће) пак, екстензивно.[33] Чврста правила о поступку коришћења рестриктивног и екстензивног тумачења нема, па се она узимају само као помоћна правила и то онда када других правила нема.

д) Прибегавање поступку аналогије (сличности) чини се у случају потребе за попуњавањем празнина или нејасности једне уговорне одредбе. Користи се приликом тумачења упоредни (компаративни) метод, тј. врши се позивање на другу одредбу истог уговора (унутрашња аналогија), односно на праксу унутрашњих законодавстава у истоветним околностима, што је најспорније (спољна аналогија). Прибегавање аналогији је често у пракси. Писци позитивисти се неблагонаклоно односе према овом поступку из разлога што се широком и неселективном употребом аналогије може доћи практично до настанка нових норми са којима се излази из оквира тумачења постојећих одредаба уговора.[34]

---

[32] На пример, правила о надлежности с обзиром на то да је регулисање арбитражне и судске надлежности за решавање спорова вољно и изузетно, оно се увек рестриктивно тумачи (уговор-компромис о решавању спора; конвенције о потраживањима; уговорима којима се ствара један међународни судски орган и др.). Супротна пракса је ређа и може се занемарити. За примере материјалних правила наводимо: подложне су рестриктивном тумачењу одредбе које чине дерогацију (одступање или ограничење од општих начела; одредбе које се тумаче или анализирају као ограничење суверенитета државе; ограничење у правима државе; одредбе као једнострано одрицање од права рекламанта у вршењу својих права у области међународне одговорности и др.).

[33] Такве су одредбе уговора на штету трећих; у корист трећих; мешовите одредбе и др. Рестриктивно тумачење најчешће има супсидијарно дејство, искључиво корисно за осветљавање нејасних и двосмислених одредаба, посебно у случајевима када би другојачије тумачење било отежавајуће за неку од страна уговорница.

[34] Полазећи од текста уговора за тумачење (јасан, нејасан или нема одговарајуће одредбе), аналогија може да има функцију потврђујућу, допунску или стваралачку. Само ова последња функција дошла би под удар лоших страна аналогије. У доктрини се наводе случајеви коришћења аналогије: 1. да се потврде околности већ изведених другим методама тумачења; 2. да се осветле нејасне или употпуне недовољне одредбе; и 3. да се

ђ) Узимање у обзир става страна уговорница. – Међународна судска пракса проводи поступак тумачења уговора сагласно примени која се чини од страна уговорница, тј. како су стране уговорнице до тада стварно примењивали уговор који се тумачи. Уколико је пракса сагласна, она показује како су стране уговорнице схватиле уговор, односно каква им је била намера при закључењу и преузимању обавеза. И за овај поступак има ограничавања и у доктрини и у пракси, јер често баш дотадашња пракса, и то неуједначена, чести је узрок потребе тумачења уговора.[35] Међутим, није редак случај, да се овим поступком, постиже резултат до којег би се иначе дошло другим средствима тумачења уговора.

У доктрини међународног уговорног права, често код писаца се правила тумачења уговора, квалификују као методи односно средства тумачења уговора.

4. ПРИСТУПИ И МЕТОДИ ТУМАЧЕЊА

У међународном уговорном праву постоје више приступа и метода (начина) за тумачења уговора. Они се у пракси наизменично употребљавају, често комбиновано а доктрина их све признаје. Од појединих писаца даје се превага овом или оном приступу односно методу. Изузетно неки писци говоре о постојању школа тумачења уговора, а при том мешају елементе притступа и метода.[36] Зависно од посебног значаја, који се даје појединим чиниоцима, настају и различити приступи и методи тумачења уговора.

У више случајева потчињених међународној јуриспруденцији дошло је до позивања на начела и највише максиме ту-

---

испуне празнине уговорних одредаба којима се регулише материја која је предмет спора и тумачења. У овом последњем случају мора се поступити мудро и ту постоје највише примедаба и супростављања у доктрини, посебно ако се позајмљују правила и техника анаологије из унутрашњег права (Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 275–278).

[35] У судској пракси овај поступак има примену посебно у случају двосмислених одредаба и под условом да ова пракса одговара заједничкој намери страна уговорница израженој у уговору – из праксе арбитражних судова и Сталног суда међународне правде између два светска рата (Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 281, 283).

[36] Ранија доктрина се у првом реду служила преносом решења из римског и приватног права у међународно право. Дуго времена се проблем занемаривао у истицању посебности које важе за међународно уговорно право. Данас се чине покушаји да се систематско испитивање проблема веже са тенденцијом прогресивног развоја међународног права и следе основни теоријски правци у доктрини.

мачења уговора. Јуриспруденција је у тој области богата. Треба приметити да се у тим одлукама налази списак скоро свих начела и максима које служе тумачењу закона и контраката у националним правним системима. Такође се, посебно баве тумачењем уговора министарства иностраних послова држава и то имају као свакодневни задатак.

Треба рећи да су сва ова правила необавезна, више се показују као правила логике и доброг резоновања. Најопштије речено, примена великог броја ових начела и правила су најчешће више дискреционог него обавезног карактера. Тумачења докумената односно уговора, у извесној мери, како се то одавно каже, је више уметност, него ли тачна наука. У том смислу бележи се да је најдаље отишао Институт за међународно право, који је на свом заседању 1956. у посебној резолуцији формулисао као почетна неколико основних начела тумачења уговора.[37]

Доктрина прихвата најчешће субјективни и објективни приступ, о чему је већ било речи на почетку излагања о тумачењу уговора. У првом случају полази се од субјективних чинилаца у тумачењу уговора (намера, заједничка воља страна уговорница) а у другом, од објективних чинилаца (текст уговора и други објективни елементи).

а) Субјективни и објективни приступ. – Суштина субјективног приступа састоји се у томе да се пронађе намера, тзв. заједничка воља страна уговорница приликом закључења уговора. Полази се од тога да је уговор само спољна манифестација сагласности воља страна уговорница, а на њу се не може увек са сигурношћу ослонити. Једном речју, циљ субјективног приступа је да доведе у склад уобичајено значење речи употребљених у тексту уговора са стварном намером страна уговорница. На највеће тешкоће наилази субјективни приступ онда када хоће да за намере стране уговорнице веже оне случајеве који уговором нису предвиђени. Тада се мора приступити претпостављеној намери страна уговорница, која носи вештачки карактер. То је већ несугурна фикција (претпоставка). У доктрини и судској пракси истиче се покаткад да текст уговора, речи саме за себе, немају

[37] Annuaire de l'Institut de droit international, 1956, vol. 46. У поменутој резолуцији Института у првом реду се истиче текст уговора као основ тумачења уговора, ослањајући се на уступке који произлазе из намера страна уговорница и предмет и циљ уговора. Такође су у току расправе на Институту истицани припремни радови, као и телеолошки приступ, тј. предмет и циљ уговора.

смисла и вредности уколико не изражавају вољу односно намеру страна уговорница. Субјективни приступ се нарочито примењује код уговора-погодби (контрактуелни уговори) а објективни приступ код уговора-закона (легислативни уговори). Не треба мешати вероватну намеру с израженом намером.[38]

Постоје критичка гледишта што се тиче употребе субјективног приступа. Тако, износи се да намера страна уговорница није искључив и неопходан чинилац у тумачењу уговора. Код уговора закона (легислативни уговори) намера страна уговорница није и не мора увек бити истоветна, с обзиром на то да ови уговори нису обичне погодбе. Код вишестраних уговора, који су добрим делом истовремено и легислативни, стране уговрнице се разликују по посебним намерама, интересима, мотивима, жељама и правним, идеолошким и другим схватањима. Тих разлика има и код двостраних уговора, који су најчешће уговори-погодбе, али у знатно мањој мери. Из ових разлога немогуће је изградити јединствену намеру свих страна уговорница. Код вишестраних уговора, додајемо, да има страна уговорница које накнадно ступају у чланство уговора, независно од тога да ли знају и да ли су упознате са намерама првобитних чланица уговора. Уствари, обично спорови настају око питања која су искрсла доцније у пракси. Из свега реченог, субјективни приступ не може и не сме се користити без ограничења. Он се не може порицати већ га треба опрезно користити. Да би се дошло до намера страна уговорница треба користити и друга помоћна средства која служе у тумачењу уговора. Ту се пре свега рачуна на текст уговора који служи као полазно становиште за објективни приступ, с обзиром на то да текст уговора најчешће изражава веродостојну намеру страна уговорница приликом закључења уговора. Задатак тумачења у том случају, код објективног приступа је, да се полази од неке дате чињенице, објективне чињенице, а ако је реч о тексту уговора да се установи право значење текста.[39]

---

[38] Истраживање намере страна уговорница посебно је нашло примену у тумачењу у унутрашњем праву, нарочито код тзв. уговора погодби (контрактуелних уговора), који се по својој правној природи разликују од уговора-закона (легислативни уговори). Истражује се намера „заједничка", „стварна", „истинита", „усаглашавјућа" а не „претпостављена". Уколико се мешала вероватна намера са израженом, у том случају, сукобило би се тумачење са истраживањем духа уговора. Ово не треба када је текст уговора јасан. Појављују се при том многе тешкоће уколико се врши позивање на психолошке намере страна уговорница.

[39] A. Mc Nair, Law of Treatis, *op. cit.,* стр. 365. Познати енглески писац констатује да је реч о истаживању дејства намера уговорница „израженој у речима које су странке

б) Методи тумачења су веома различити и прилагођени и следе природу уговора (уговори-закони и уговори-погодбе; двострани и вишестрани уговори; једнострани правни акти; уговори у упрошћеној форми итд.). Основна разлика се чини између уговора-закона и уговора-погодби. Она је подвучена у доктрини и потврђена у судској пракси. Ти методи, уколико нису супростављени у ове две врсте уговора, они су бар различити. Други писци сматрају да се разлике исказују ако је реч између двостраних и вишестраних уговора. Ова гледишта нису опште прихваћена и многобројним примерима се показује да се не може дати јединствен одговор за све случајеве. Добрим делом доктрина у тумачењу уговора ослања се на решења из унутрашњег права.[40]

Навешћемо неколико основних метода, најчешће истицаних у пракси и доктрини: 1. текстуални (језички, егзегетички); 2. логички; 3. циљни (телеолошки); 4. историјски; и 5. систематско тумачење.

аа) Текстуални (језички, егзегетички) метод. – Текстуални или језички метод полази од самог текста уговора као основице за тумачење уговора. Он је најизраженији облик објективног приступа у тумачењу уговора. Ако текст уговора и језички изрази пружају могућност да се дође до неспорног тумачења, резонује се и претпоставља, нема потребе да се призивају и користе други методи тумачења. Али то није увек случај.[41]

Полази се од тога да текстове и речи треба тумачити у њиховом природном, говорном значењу. Смисао одредаба уговора

употребиле"; Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 292, 298, 299. По писцу, субјективни приступ је више везан и присутан у начелу, ако је реч о уговорима-погодбама а објективни приступ, ако је реч о уговорима-законима. И поред тога што има одступања у судској пракси, могу се извући извесни основни правци. Тако, код уговора-погодби, основна је намера странака и припремне радње, што није увек случај са уговорима-законима, где се објективни чиниоци узимају више у обзир (текст, друга логичка правила и др.), свакако увек са посебностима од случаја до случаја; С. Аврамов–М. Крећа, *op. cit.,* стр. 503.

[40] Пре свега, узима се у обзир предмет и циљ уговора (*ratio legis* уговора). Полази се од конститутивних момената уговора: мотиви (намере); предмет и циљ уговора у смислу резултата који треба њиме да се постигне. Судови се при томе осврћу на „природу", „општу економију", циљ, функцију, улогу, предмет, систем уговора који се тумачи. При томе се чине и одређене разлике у тумачењу уколико се за то пружа и прилика у датим околнистима које се тумаче.

[41] С. Аврамов–М. Крећа, *op. cit.,* стр. 507. Наводи се пример, када језичко значење, које није непрецизно, ипак није увек и потпуно значење. Тако „ако, рецимо уговорна одредба предвиђа да је уговорницама забрањено рибарење у појасу ширине 10 миља, рачунајући од обала, граматичко тумачење, мада јасно, није потпуно, јер не говори о томе да ли уговорнице могу рибарити изван тог подручја".

тражи се у самом тексту уговора, тј. утврђивање значења норми се изводи на основу науке о језику као средству изражавања узимајући у обзир поједине елементе језика. Текст уговора је најсигурнији доказ о ономе што је уговорено и о циљу уговора до ког је дошло постигнутом сагласношћу воља уговорница. Тумачења на основу уговорног текста пружа много мање могућности да се одступи и скрене са правца објективног тумачења међународног уговора. Ослонити се на друге моменте онда када постоји јасан и недвосмислени уговорни текст, значи увек изложити се опасности да се закључци изведу на основу нечега што је мање сигурно и мање разрађено до ситнијих појединости. Потпун, јасан, прецизан и одређен уговорни текст, најсугурније је мерило за одређивање садржине, карактера и домашаја постигнуте сагласности воља страна уговорница. Текст уговора је природно највернија слика намере страна уговорница које су имале у виду приликом закључења уговора. Као веродостојан (аутентичан) израз намера страна уговорница овај метод је полазна тачка тумачења и објашњавања уговорних одредаба. У уговорима питања се излажу у појединостима што се може само видети из текста уговора. ,,Најбољи метод тумачења је онај који се састоји у позивању на текстове несумњиве, јасно изражене" потврђује се у међународној судској пракси између два светска рата.[42]

Овај метод потврђен је такође и у раду Међународног суда правде после Другог светског рата. У свом Саветодавном мишљењу о пријему нових чланица у ОУН, он је истакао: ,,Суд сматра текст довољно јасним; према томе, он сматра да не треба да се удаљи од сталне јуриспруденције Сталног суда међународне правде, према којој нема места прибегавању припремним радовима ако је текст конвенције сам по себи јасан".[43]

Из ових разлога ова полазишта су призната у доктрини од најстаријих дана. По својој раширености овај метод има општу тенденцију и оријентацију, сигурнији је од других, тј. признаје му се изузетно место у тумачењу уговора. При томе се користе сва правила о језику (па отуд назив ,,језички" метод тумачења), та-

[42] Међународни судија J. Basdevant, случај ,,Wimbledon", 1923 у Сталном суду међународне правде. Текст уговора постоји независно од воље страна уговорница чим су се оне сложиле о његовом домашају. То је, како се истиче у доктрини, начело ,,здравог разума", тј. *principe d'implication* – начело примене (Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 281 и даље).

[43] International Court of Justice, Reports 1948, стр. 63.

ко да се под овим обухвата лексичко, граматичко, интерпункцијско и тумачење по правилима синтаксе.

Природно је да се текст уговора слаже са предметом и циљем уговора односно с намером страна уговорница. Супротно се треба доказивати, што и има примера у судској пракси. Сваки део текста уговора и његова целина имају неки смисао и сврху. Полази се од тога да реч у неком акту и исправи односно уговору имају неко значење. Не може се та чињеница пренебрегавати ако за то нема посебног доказа односно разлога. Исто то важи и за читав уговор и за поједине његове делове и реченице. Не сме се уговор тако тумачити да се некој одредби одузме њено дејство и жељени учинак. Узима се у обзир пре свега обично значење речи, онако како се речи обично подразумевају и како се употребљавају. Не узима се њихово аналитичко и етимолошко значење. Задатак тумачења је да установи право значење текста. Намера странака је изражена у речима које су стране уговорнице употребиле у уговору.[44]

Али ни овај метод не може се бранити као једини и искључиви метод. Бранити такво становиште значило би оставити у пракси низ случајева тумачења уговора нерешеним јер уговорни текст није увек у стању да пружи решење. Зато се и овај метод комбинује са осталим методама. Ово из разлога што текст уговорне одредбе може бити нејасан, неодређен или двосмислено изражен и формулисан. Текст може садржавати терминологију која није опште усвојена; нема у уговору одредбе која би била нужна да би се спор на одговарајући начин решио или су то стране уговорнице намерно превиделе; не може се разазнати из текста прави смисао уговорне одредбе и др. У свим овим случајевима текст уговора не даје чврст ослонац за једно одређено, општеприхватљиво тумачење. Значи, текстуални метод

[44] Посебна или техничка значења речи успостављају се вољом страна уговорница. То се постиже прећутно (из контекста уговора) или изричито (посебно израженом вољом уговорница). Проблеми се посебно постављају када имамо уговоре на више језика и када треба из тих различитих текстова узети онај који је најверодостојнији. При томе могу бити разлике између текстова неједнаке вредности (веродостојног текста и превода; веродостојног текста и званичног) или и неслагање између текстова исте вредности. У овом другом случају онај који тумачи уговор тражи оно што је заједничко као минимум, или бар оно што је сагласно у свим текстовима. Покаткад се даје предност, како се истиче у доктрини, тексту јасном и мање оскудном, или пак језику текста оне стране уговорнице која је обавезана, или на коју се односи спорна одредба или пак, све верзије имају једнаку и исту вредност (М. Бартош, *op. cit.,* стр. 358 и даље; Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 281 и даље).

треба да буде примаран али не искључив, и то тако да он не прелази оне границе умањења суверенитета које су државе у својим односима сматрале нормалним за извршење обавеза из текста уговора. То паказује да правна техника у тумачењу уговора не може и не сме ићи изван и преко политичких односа који постоје у међународном општењу страна уговорница.[45] Из ових разлога дају се често у самом уговору објашњења и тумачења појма употребљених израза у уговору.[46]

Нека посебна правила потврђена су досада у судској и другој пракси у тумачењу уговора у вези с овом методом: обично значење речи треба везати за оно значење које су те речи имале у време склапања уговора; тражење обичног, природног значења још увек не значи да се текст мора буквално тумачити; контекст уговора треба користити као средество за одређивање тог обичног значења речи и др. (мада и овде има изузетака). Врши се прибегавању контексту целог уговора, с обзиром на то да покаткад одређен смисао речи није довољан за тумачење уговора.[47]

---

[45] М. Бартош, *op. cit.,* стр. 371, 372. Текстуални (језички, егзегетички) метод је сигурнији од других што се власт онога који тумачи међународни уговор заснива на формулацијама које су непосредно произашле од суверених држава које се обавезују.

[46] Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 283, 284. Укључивање техничких израза и материјалних појмова у међународним уговорима обавезује покаткад арбитра или међународног судију да дефинише сам употребљене изразе од страна уговорница, нарочито онда када примена уговора зависи од смисла датог овим појмовима или изразима (нпр. „уговор", „страна уговорница", „пуномоћје", „резерве", али и „штета", „спор", „арбитража" и др.). Из ових разлога, после Другог светског рата у многим кодификационим међународним актима, како смо то већ једном напред рекли, дају се објашњења за појмове и изразе употребљене у овим актима, одмах на почетку текстова. Ова објашњења истина служе само за сврхе тих аката, али свакако имају шири значај (конвенција о дипломатским односима; о конзуларним односима; о праву уговора; о сукцесији држава у области уговора и др.).

[47] Као пример буквалног тумачења истиче се драстичан случај Утрехтског уговора од 1713. Њиме је наложено Француској да разори луку и утврђење Denkerque. Француска је срушила то утврђење и одмах до тог места изградила нову луку Mardyck. Шта је био циљ уговора – да се обезбеди Енглеска од нове опасности. Буквално, Француска је извршила своју обавезу по уговору. Француска је признала овакво логичко тумачење и обуставила изградњу луке (М. Бартош, *op. cit.,* стр. 365, 366). Смисао речи као резултат различите процене израза су повод неспоразумима у тумачењу: 1. узима се редован смисао; тако у судској пракси врши се позивање на њихов „текући смисао", „природан и редован смисао", „уобичајан смисао" и др. Међутим, одбацује се смисао речи уколико је „неспојив са духом, предметом и контекстом" одредаба уговора у питању; 2. врши се тумачење по правилима граматике. Тако у судској пракси везица „и" тумачи се као „или". Уместо кумулативног даје му се алтернативни смисао. – Речи у редовном смислу немају предност уколико произлази различито тумачење речи које резултира из контекста (целине) уговора. Прибегавање контексту подразумева: прибегавање реченици да се објасни реч која се тумачи; прибегавање различитим алинејама и ставовима одредбе која се

бб) Метод логичког тумачења. – Насупрот критикованом буквалном тумачењу у доктрини и пракси истиче се тзв. логичко тумачење. Код логичког тумачења полази се од правила логике. Уговор чини организациону целину а поједини његови делови су у функционалној вези. У Саветодавном мишљењу Сталног суда међународне правде у случају о условима рада у пољопривреди каже се: ,,Уговор мора бити посматран као целина и његово значење не може бити одређено само на основу појединих израза...”[48]

Навешћемо нека општа начела и правила логике у тумачењу уговора из унутрашњег права: *argumentum a contrario* (разлог супротности; супротстављања у претпоставкама или последицама; навођење једне ствари у исто време значи искључење других). Овај поступак није сталан у судској пракси, покаткад је и одбациван; *argumentum ab apsurdo* (разумно тумачење увек треба да буде испред једном бесмисленом, нелогичком тумачењу, чак и кад сам текст фаворизује ово последње); *argumentum a fortiori* (утолико пре); *exceptiones non sunt extendanae* (изузетке треба уско тумачити); *contra preferentem* (тумачење одредаба у корист оног који је обавезан а на штету онога који је редиговао текст уговора). У случају сумње уговор тумачити на штету бенефициара (корисника) уговора, тј. на штету онога у чију корист је одређена уговорна одредба формулисана (правило *ut res magis valeat quam pereat* – правило ефективности уговора односно њиховог дејства). Уговор треба тумачити као органску целину чији су делови у функционалној вези (што логички произлази), а у случају могућности двојаког тумачења од којих једно омогућава да уговор произведе одговарајуће дејство а друго тумачење то онемогућује, усваја се оно прво (тзв. ефективно тумачење, ефективно дејство).[49]

Ова правила се примењују и код уговора-погодби (контрактуелни уговори) и код уговора закона (легислативни уговори).[50]

тумачи; прибегавање делу уговора у ком фигурира одредба која се тумачи; прибегавање уговора у целини; прибегавање уводу уговора; прибегавање серији уговора који зависе једни од других итд. (М. Бартош, *op. cit.,* стр 362–364; Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 284 и даље).

[48] Permanent Court of International Justice, Ser. B, No 2–3, стр. 23.

[49] М. Бартош, *op. cit.,* стр. 365 и даље; Ch. Rousseau, *op. cit.,* стр. 270–272, 278–281; С. Аврамов–М. Креча, *op. cit.,* стр. 508.

[50] Такав је случај код легислативних уговора ако је реч о уговорима о миру, у којима често има одредаба и контрактуалног и легислативног карактера.

вв) Циљни (телеолошки) метод. – Код овог метода у тумачењу уговора не полази се од намере страна уговорница већ од циља уговора односно од сврхе која је постављена у уговору. Даје се циљу превасходни значај, јер се сматра да текст уговора (изрази употребљени у њему) имају значај у тој мери ако изврши функцију (циљ) које су стране уговрнице себи поставиле као основно при закључењу уговора. Из тог разлога значење речи је оно по овом методу тумачења, које најбоље остварује циљ уговора.

Намере страна уговорница могу током времена бити и превазиђене. Постоје разни ступњеви телеолошке методе, тако да постоји опасност од крајњих облика, с обзиром на то да се практично може створити нови циљ у измењеним околностима. Текст може да не одговара циљу уговора а има се у виду нова улога уговора у међународном праву који има објективни карактер. Најбољи пример телеолошког метода је тумачење којим се бранила оправданост доношења познате резолуције „Уједињени за мир" из 1950. поводом корејског сукоба.[51]

Примена овог метода помаже да се дође до правилног тумачења и резултата и ван текста уговора.[52] Због могућих, далекосежних последица овај метод се тумачи рестриктивно (узима се у обзир првобитни циљ уговора, које су стране уговорнице имале приликом закључења уговора) или екстензивно (када је дозвољено да се циљ тумачи и ван текста уговора имајући у виду околности у којима се уговор примењује.

У прилог телеолошког метода истиче се да данас постоји веома значајни легислативни уговори који делују и ван воља страна уговорница. Указивање на легислативне уговоре има смисла с обзиром на то да их доноси организована међународна заједница. Ови уговори имају шире фактичко дејство но што је то само у кругу страна уговорница. Полази се од улоге који легислативни уговори имају у међународним односима а не само

[51] Реч је о резолуцији, која, због несагласности чланова Савета безбедности или што није био у могућности да донесе одлуку због коришћења права вета од сталних чланова Савета безбедности, је овластила Генералну скупштину УН, да у таквим случајевима, преузме улогу Савета безбедности у вези с очувањем мира.

[52] Б. Јовановић, Телеолошко тумачење међународних уговора, Југословенска ревија за међународно право, 1/57, стр. 1–15. Писац излаже све видове ове методе; М. Бартош, *op. cit.,* стр. 353–357.

од намере страна уговорница.[53] Додајемо ми, да таквих конвенција највише има у области заштите људских права. То су хуманитарне конвенције које имају објективно значење, а проширују се и на друге ван страна уговорница.

Ипак не треба изгубити из вида да се не може ставити знак једнакости између легислативних уговора и закона у унутрашњем праву. Стране уговорнице, свака за себе одвојено, прихватају или неприхватају те уговоре, без обзира што они имају легислативни карактер. Није једини случај да легислативни уговор није ступио на снагу из разлога да га стране уговорнице нису прихватиле.

Телеолошки метод у екстремном облику може да буде и опасан, уколико би се примењивао од стране судова. Судови би на тај начин постали тело које ствара ново право, добијали би легислативно овлашћење, мимо воља страна уговорница што није концепција садашњег међународног судства („Суд је дужан да тумачи уговоре а не да их мења"). Дужност судова је да суде а не да попуњавају недостатке у одредбама неког уговора. Узима се приликом тумачења првобитни циљ уговора приликом његовог закључења, али по ширем тумачењу, циљ се мења са преображајем друштва. Циљ се најчешће утврђује у уводу уговора или произлази из уговора. У судској пракси и међународноправној доктрини има залагања за оно тумачење које најефикасније обезбеђује примену уговора. Ипак, и овде се препоручује опрезност, с обзиром на то да се уговор, као сагласност воља страна уговорница, без посебног законодавца, не може изједначити са тумачењем закона у унутрашњем праву. Не препоручује се његово екстремно коришћење. Сви изложени ставови имају заступнике и у доктрини и у судској пракси.

---

[53] У доктрини за пример ширег (екстензивног) схватања овог метода наводи се издвојено мишљење судије Алвареза у Међународном суду правде у случају Конвенције о геноциду. Он је изјавио да ови легислативни уговори имају самосталан живот. По њему, овакве конвенције треба да се тумаче не гледајући уназад, већ унапред. Могу да се упореде с бродовима који напуштају бродоградилишта где су били саграђени, и плове „самостално, немају више везе са својим бродоградилиштем" (I. C. J., Reports 1951, стр. 53); С. Аврамов–М. Крећа, *op. cit.,* стр. 509. По писцима, екстензивно тумачење телеолошке методе има основе када се ради о легислативним уговорима који конституишу објективни правни поредак (нпр. резолуција Уједињени за мир донета 1950. по писцима, је очит доказ да овакво тумачење не само да може имати позитивне политичке ефекте већ је, у неким случајевима, и нужно). Треба га опрезно примењивати јер пређутно даје тумачу легислативна овлашћења. Стога је најприхватљивије ако се примењује у виду аутентичног тумачења свих страна уговорница или претежног дела уговорница.

гг) Историјски метод. – Овај метод тумачења међународних уговора полази од историјских чињеница везаних за уговор који се тумачи. Те чињенице могу се односити на само доношење уговора а могу представљати и опште услове и околности које су постојале у време доношења уговора или су му претходиле. Отуда се примена овог метода усредсређује и своди углавном на испитивање било тзв. припремних радњи око доношења уговора (*le recours aux trvauix préparatouires*) било општих околности и услова приликом закључења уговора који се тумачи.

Припремни радови су претходни нацрти, преписка преговоравача, записници о њиховим примедбама у комитетима и комисијама као и на заседањима, извештаји комитета и известилаца и јавне изјаве преговорача. Предлаже се да се користе само они припремни радови у којима су све стране уговорнице заједно суделовале пре потписивању уговора. При коришћењу припремних радњи води се рачуна о правним традицијама, о техници закључења уговора, о искуству из унутрашњег права – све то помаже као помоћна средства у примени овог метода.[54]

Допринос припремних радњи је посебно користан ако је текст уговора нејасан, али се одбија свака вредност припремних радњи ако је текст јасан. Међународно право *de lege lata* нити забрањује коришћење припремних радњи и радова у тумачењу међународних уговора нити то изричито захтева, већ се ограничено ослања на њих. Уговори закључени у одређеним околностима имају за циљ да потврде или измене одређено стање или да га укину стварајући из односа ново стање. Због тога и постоји тесна повезаност између уговорног текста и стања које је постојало у време доношења тог уговора.

Приликом коришћења овог метода узимају се у обзир и околности и услови који су претходили доношењу уговора; нове околности и чињенице које су настале пошто је уговор ступио на снагу; тумачење ситуације које произлази из уговора али коју

[54] М. Бартош, *op. cit.,* стр. 372–374. Не постоје општа правила о коришћењу припремних радњи и радова, већ се они према датом случају и околностима узимају у обзир. Постоји ограничење коришћења припремних радњи. Препоручује се опрезност, и поред тога што је њихово коришћење покаткад веома корисно, с обзиром на многобројне опасности које могу имати за последицу погрешно тумачење међународног уговора у питању. У доктрини се често наводи дефиниција припремних материјала од A. Mc Naira, као „омнибус" израз који се користи да укаже на све документе у току преговора (меморандуми, записници, нацрт уговора и сл.). (A. Mc Nair, *op. cit.,* стр. 411).

уговор није имао у виду приликом његовог закључења; прилике у којима се има уговор применити као и општа правна начела међународног права призната од просвећених народа.

Због свега тога, историјски метод тумачења међународних уговора је допунски метод, доста ограничен. Он не поседује самостални карактер, већ је само помоћно средство у утврђивању значења израза у једном међународном уговору. Иако се у пракси ређе истиче у доктрини а и у судској пракси се ређе врши непосредно позивање на њега, историјски метод ипак игра одређену улогу у тумачењу међународних уговора. Свако правилно тумачење траба да има у виду историјске чиниоце, моменте и околности везане за уговор који се тумачи.[55]

дд) Систематски метод. – По својој природи систематско тумачење је збирни метод те се додирује са осталим методама, посебно текстуалним али и другим. Састоји се у утврђивању смисла правног правила на основу везе између правила које се тумачи и осталих правних правила а у оквирима међународног права. Он нема самостални карактер, па га у доктрини ретко издвајају посебно. Његово коришћење уноси стабилност и извесност у уговорним односима и обезбеђује јединственост међународноправног поретка. Одредбе се тумаче у оквиру међународног права.[56]

Одредбе уговора треба тумачити тако да их треба прилагодити стању успостављеним међународним правом а не да га укидају. При том се мора водити рачуна о сваком одговарајућем правилу које се тумачи између страна уговорница с обзиром на то да су правила променљива било у односу на време закључења уговора било на време тумачења уговора. Овај метод води рачуна пре свега о правилима међународног права која су важила у моменту закључења уговора (тј. у доброј вери, савесно), али да не искључују и правила у време тумачења уговора, посебно имајући у виду чињеницу да се уговор тумачи у целини „у светлу предмета и циља уговора".

Систематски метод се примењује само на дизпозитивна правила из међународних правила а не и на обавезна, принудна правила општег међународног права *(ius cogens).* Међународни суд правде у случају Права пролаза истакао је да „одредбе уго-

[55] М. Бартош, *op. cit.,* стр. 375–383.

[56] С. Аврамов–М. Крећа, *op. cit.,* стр. 508.

вора морају бити тумачене на такав начин да се могу у највећој мери прилагодити правилима установљеним међународним правом а не укидају та правила".[57]

5. БЕЧКЕ КОНВЕНЦИЈЕ ОД 1969. И 1986. И ТУМАЧЕЊЕ УГОВОРА[58]

Комисија за међународно право се прихватила покушаја кодификације правила о тумачењу уговора, мада је било врло тешко наћи решења која ће обухватити све могуће случајеве. Она се одлучила за најрестриктивнији приступ, који, по њој, изгледа да испуњава најосновније захтеве у области тумачења стриктно правних правила. Не улазећи у многа питања из ове области, које је доктрина и судска пракса већ истакла, о чему је већ било речи, за Комисију је било најважније да уговори буду тумачени савесно *(bona fide, de bonne foi)* и сагласно праву ако се жели да правило *pacta sunt servanda* има стварни значај. Водећи рачуна истовремено да се заузме став о улози текста уговора у тумачењу, као и о разлици између текста који је изражавао уговор и намере страна уговорница.

Комисија за међународно право је пошла од становишта, пре свега, да је текст уговора аутентични израз намера страна уговорница а не истраживање *ab initio* какве су биле намере страна уговорница („текст потписан, изузев ретких изузетака, једини је најскорашњији израз заједничке воље страна уговорница").[59]

Напред је било речи да се покаткад у доктрини ставља у сумњу корисност, штавише и постојање правила међународног права која уређују тумачење уговора. Тако, прва два специјална известиоца Комисије за међународно право (J. Brierly, H. Lauterpacht) у припремном раду изразили су уздржаност у том смислу што се тиче постојања општих правила за тумачење уговора у међународном праву. G. Fitzmaurice, трећи специјални извести-

---

[57] I. C. J., Reports 1957, стр. 142.

[58] Конвенција о праву уговора, *Службени лист СФРЈ, Међународни уговори,* 30/72. Конвенција је потписана од СФРЈ 23. маја 1969, а ратификована 6. маја 1970. Ступила на снагу 30. јануара 1980; Конвенција о праву уговора између држава и међународних организација или између међународних организација. Потписана од СФРЈ 21. марта 1986, а до сада није ратификована. Конвенција није ступила на снагу.

[59] Annuaire de l'Institut de droit international, vol. 44, tome 1 (1952), стр. 199.

лац је из праксе међународних судова извукао извесна основна правила.[60] Најзад је Комисија после озбиљних расправа поднела у нацрту од 1966. ограничен текст по основним питањима, што је, у начелу, и прихваћено на Бечкој конференцији о праву уговора од 1968–1969. а такође преузето и на Бечкој конференцији од 1986.

а) Опште правило тумачења. – Изложићемо ово питање у три саставна подељка.

аа) Бечке конвенције од 1969. и 1986. дају полазну основу о тумачењу уговора: „Уговор се мора савесно тумачити у складу са уобичајеним значењем у њиховој целини и у светлости предмета и циља уговора" (став 1, члан 31). И даље, за изузетак: „Посебно значење придаће се једном изразу ако је утврђено да је таква била намера страна уговорница" (став 4, члан 31).

Поменути ставови члана 31. бечких конвенција садрже три различита начела односно правила: прво, савесно тумачење *(bona fide)* које произлази непосредно из правила *pacta sunt servanda;* друго, намера страна уговорница која произлази из редовног значења израза које су стране уговорнице употребиле (текст уговора); и треће, смисао одредбе треба тумачити у склопу целине уговора водећи рачуна о предмету и циљу уговора. Ова начела односно правила су потврђивана више пута у судској пракси, како сада Међународног суда правде, тако и Сталног суда међународне правде између два светска рата. Та позивања се врше на целину (контекст) уговора водећи рачуна и о уобичајеном значењу употребљених израза (текст уговора)[61] као и предмету и циљу уговора.

---

[60] Annuaire de la C. D. I., 1966, vol. II, стр. 228, 289.

[61] Стални суд међународне правде, у једном од првих својих саветодавних мишљења (случај надлежности Међународне организације рада у регулисању услова рада у пољопривреди) подвукао је да целина (контекст) је конституисана не само једним чланом и делом уговора где је израз употребљен, већ и целином уговора. Истиче се правило, да приликом литерарног тумачења речи не треба никада заборавити, да се реч за одређивање њеног смисла не сме посматрати изолованом, већ напротив, у вези са целом конвенцијом у којој је употрбљена. Не би било могуће, одредити важност и значење једног израза, без обзира на целокупну конвенцију у којој се он налази. „Pour examiner la question actellement pendante devant la Cour, à la lumière des termes mêmes du traité, il faut évidement lire cellui-ci dans son emsemble et l'on ne saurait déterminer sa signification sur la base de quelques phrases détachées de leur milieu et qui, separées de leur contexte, peuvent être interprétées de plusieurs manières" (C. P. J. I., 1922, série B, No 2 et 3, стр. 22, 23); И даље, значење употребљених речи и израза изналазе се у контексту уговора а дејство одредбама даје се у њиховом редовном и природном смислу. Ако постојећи изрази, пошто им се пружи њихово природно и редовно значење, имају смисао у њиховој целини (контексту), испитивање (ис-

После доношења Бечке конвенције о праву уговора од 1969 (што такође важи и за Конвенцију од 1986) у доктрини је оцењено, да су се, у вези с тумачењем уговора, оне определиле за текстуални метод а као основну полазну тачку тумачења узеле „осветљавање значења текста, а не испитивање намере страна уговорница *ab initio".* Сматра се да је опште прихваћено текстуално тумачење.[62] Истовремено, значење израза се не узима *in abstracto,* већ у склопу целине у светлу предмета и циља уговора. Изразима се даје значење у обичном говору. Посебна или техничка значења израза установљавају се вољом страна уговорница која може бити изражена прећутно (кад такво значење произлази из склопа целине) или изричито (посебном одредбом којом се објашњава значење појединих израза). Како је посебно или техничко значење изузетак од општег правила да речи треба тумачити у њиховом уобичајеном значењу, то терет доказивања посебног значења речи пада на страну уговорницу која се на такво значење позива.[63]

Из овог разлога, посебно је назначен наведени став 4. Општег правила (који се односи на посебно значење ако је потврђено да је таква намера страна уговорница) као изузетан случај када, упркос очитог значења уговорног израза, стране уговорнице су изразиле намеру да му дају посебан смисао.[64]

бб) Даље настављајући јединствено опште правило тумачења, конвенције од 1969. и 1986. дају ближе објашњење, да по-

---

траживање) треба да се ту заустави. У Саветодавном мишљењу Међународног суда правде о надлежности Генералне скупштине УН за пријем држава УН стоји: „La Cour croit nécessaire de dire que le premier devoir du tribunal appelé à interpréter et à appliquer les dispositions d'un traité est de s'efforcer de donner effet, selon leurs sens naturel et ordinaire, à ces dispositions prises dans leur context. Si les mots pertinents, lorsqu'on leur attribue leur signification naturelle et ordinerre ont un sens dans leur contexte, l'examen doit s'arrêter là " (C. I. J., Recueil 1950, стр. 7–8, 9).

[62] Међународни суд правде, после Другог светског рата, у више махова, прибегавао је исказу (објављивању) предмета и циља уговора у уводу (преамбули) за тумачење дате одредбе (случај држављана САД у Мароку, C. I. J., Recueil 1952, стр. 183, 184, 197, 198).

[63] Annuaire de la C. D. I., 1966, vol. II, стр. 240, 241; С. Аврамов–М. Крећа, *op. cit.,* стр. 504, 507.

[64] Annuaire de la C. D. I., 1966, vol. II, стр. 242. Значи, ако се жели посебно значење, које иначе није уобичајено, терет доказивања лежи на страни уговорници која на томе инсистира, тј. заснованост таквог тврђења лежи на њој (C. P. J. I., случај правног статуса Источног Гренланда, 1933, sér. A/B, No 53, стр. 49 „Le sens géografique de terme „Groenland", c'est à dire la dénomination qui est généralement employée dans les cartes pour indiquer l'île tout entière, doit être considéré comme l'acceptation usuelle de se terme. Si l'une des Parties allégue qu'un sens inusité ou exceptionnel doit y être attaché, c'est cette Partie qui doit établir le bien-fondé de ce qu'elle avance").

ред текста у који се укључује и његов увод и додаци, целина уговора обухвата: 1. сваки споразум у вези с уговором до кога је дошло између свих страна уговорница приликом закључења уговора; и 2. сваки инструмент који је сачинила једна или више страна уговорница приликом закључења уговора и које су стране уговорнице прихватиле као инструмент који је у вези с уговором (став 2, члан 31).

Значи, конвенцијама се ближе одређује шта се сматра „целина уговора". Документ једностраног карактера не би се могао сматрати као „целина уговора" у смислу овог члана уколико није признат од других страна уговорница и није био признат приликом закључења уговора од осталих страна уговорница да се односи на уговор. Да ли ће се ове две групе докумената узети као целина уговора, зависи од страна уговорница да и ови додатни документи помажу да се разјасни уобичајено значење које треба дати уговорним изразима.

Бечке конвенције у поменутом ставу члана 31. прихватају екстензивну концепцију „целине" тако да тексту уговора придодају додатне споразуме и инструменте у вези с уговором који се тумачи али уз претходну сагласност свих страна уговорница.[65]

вв) Приводећи регулисање о општем правилу тумачења уговора, бечке конвенције иду и даље, и врло опрезно али истовремено и спретно, утврђују: „Заједно са целином уговора водиће се рачуна: а) о сваком накнадном споразуму до кога је дошло између страна уговорница по питању тумачења уговора или примене њихових одредаба; б) о целокупној пракси до које је касније дошло применом уговора која представља споразум страна уговорница у погледу тумачења уговора; в) о сваком одговарајућем правилу међународног права које се примењује у односима између страна уговорница" (став 3, члан 31).

За објашњење „накнадног споразума" наводи се уобичајено у доктрини случај „Амбителос" у коме је Међународни суд правде изрекао: „... les dispositions de la Déclaration ont le caracteère de clauses interprétatives et comme telles devraient être considerées comme partes intégrantes de Traité". Ово је накнадни споразум, тј. издата декларација Грчке и Велике Британије као страна уговор-

[65] Ослонац за такав став може се наћи у Саветодавном мишљењу Међународног суда правде у случају надлежности Генералне скупштине у вези с пријемом држава у ОУН (I. C. J., Reports 1950, стр. 8).

ница о одређеним интерпретативним одредбама. Реч је о споразумима у вези са тумачењем уговора, постигнутим пре закључења уговора или пак, у моменту закључења уговора. Такође, и споразум о тумачењу једне одредбе постигнут (остварен) после закључења уговора чини аутентично тумачење страна уговорница. Тај накнадни споразум се укључује у уговор с циљем његовог тумачења.[66]

За објашњење „целокупне праксе", узима се да каснија пракса чини један накнадни објективни доказ споразума страна уговорница. Значај праксе је више пута потврђен за тумачење уговора. Она најизразитије показује како су стране уговорнице схватиле своје обавезе. То је више пута утврђено у пракси Сталног суда међународне правде односно Међународног суда правде.[67]

Бечким конвенцијама у напред наведеном члану 31. предвиђа се да ће се приликом тумачења уговора, поред целине уговора, водити рачуна и о „сваком одговарајућем правилу међународног права које се примењује у односима између страна уговорница". Како су правна правила подложна променама, поставља се питање временског елемента, тј. да ли су одговарајућа (релевантна) правна правила она која су важила у моменту закључења уговора или пак, правна правила која важе у моменту тумачења уговора? Ова дилема, како се наводи у доктрини, произлази из једне шире контраверзе, а наиме, да ли категорије намере странака ваља тумачити у смислу воље које су странке имале приликом закључења уговора (статичка концепција) или, пак, воље странака у моменту тумачења уговора (еволуционис-

---

[66] Annuaire de la C. D. I., 1966, vol. II, стр. 241; C. I. J., Receuil 1952, стр. 44 (exception préliminaire).

[67] Annuaire de la C. D. I., 1966, vol. II, стр. 241, 242. Уколико би постојала каква сумња, Суд би могао с циљем успостављања правог смисла текста, испитивати начин на који је уговор био примењиван (Саветодавно мишљење о надлежности Међународне организације рада за међународно регулисање услова рада лица у пољопривреди: „Si une équivoque avait éxisté, la Cour, en vue d'arriver à établir le sens véritable du texte, aurait pu examiner la manière dont le traité a été appliqué" (C. P. J. I., 1922, série B, No 2, стр. 39). Такође Међународни суд правде у случају Крфског канала је изјавио у вези с каснијом праксом држава око одштетног захтева Велике Британије према Албаније и следеће: „Il ressort de l'attitude ultérieure des parties que leur intention, lorsqu'elles ont conclu le compromis, n'était pas d'empêcher la Cour de fixer le montant de l'indemnité" (C. I. J., Recueil 1949, стр. 25). Значи, у конкретном случају, вредност накнадне праксе се мења следећи меру када је (у којој је) она израз заједничких гледишта страна уговорница о значењу израза; за случајеве праксе Сталног суда међународне правде види: А. Гођевац, Принципи и правила међународног права који се излучују из јуриспруденције Сталног суда међународне правде у Хагу, Београд 1932, стр. 16–58.

тичка концепција). Приликом опредељења за једно или друго решење од значаја су два момента: 1. воља уговорница и 2. правила међународног права која су у основи уговора.[68]

Опште је начело права по коме правна чињеница треба да буде цењена у светлости права на снази у моменту када она настаје. С обзиром на извесне примедбе влада, у вези са дејством које еволуција државних односа чини на право, као и са временским чиниоцем, поменуте бечке конвенције садрже текст који има општи карактер, не дајући непосредан одговор и независно од различитих могућих ситуација које су поменуте.

Уколико се стране уговорнице ни изричито ни прећутно о томе нису изјасниле, на органу који тумачи уговор је да одлучи које ће право применити. Како је истакнуто у извештају који је Комисија за међународно право поднела Генералној скупштини УН ,,коректна примена временског елемента нормално би била сугерирана (надахнута) тумачењем одредаба у доброј вери".[69]

Тумачење уговора на основу правила међународног права која су на снази у моменту тумачења је могућност којом се субјект који тумачи уговор може користити у односу на диспозитивна правила међународног права. Ако су, међутим, у основи уговора когентна правила тј. *ius cogens,* онда на основу комцепције интертемпоралног права, уговорне одредбе морају бити тумачене на основу важећих когентних норми. То произлази из апсолутно обавезног карактера ове врсте правних правила.[70]

Закључујући овај општи приступ тумачења уговора, може се констатовати да су одредбе о тумачењу означене под заједничким насловом ,,Опште правило тумачења". Нема овде места хијерархији правила, већ стављајући све те одредбе у једнини, поред односа једних одредаба према другима, желело се, најпре Комисија за међународно право, а потом коначним усвајањем на бечким конференцијама 1968–1969. и 1986, да се означи да примена средстава тумачења предвиђених у члану 31. чине само сложену радњу. Сви различити чиниоци (елементи), такви како су представљени у датој ситуацији, биће измешани у заједничком лонцу и резултат њиховог међуутицаја чиниће предметно правно тумачење. Зато је наслов у једнини а не у множини.

---

68 С. Аврамов–М. Крећа, *op. cit.,* стр. 508.

69 Annuaire de la C. D. I., 1966, vol. II, стр. 242.

70 С. Аврамов–М. Крећа, *op. cit.,* стр. 509.

Ово из разлога, што поступак тумачења чини целину. Све одредбе у поменутом члану су у уској зависности. Цео текст је упливисан обзирима логике а не обавезне правне хијерархије. Тумачење почиње од уобичајеног значења израза; затим, тумачи се уговор као целина; при том се води рачуна о предмету и циљу уговора; а затим, узима се у обзир накнадни споразум у погледу тумачења као и омеђена пракса; најзад, при том се примењују одговарајућа правила у односима између страна уговорница. Логички разлог који посредује овде се састоји у томе да су ови чиниоци спољни тексту, али сви исказују (представљају) обавезни карактер. Имамо одмерену комбинацију, пре свега, текстуалног тумачења с упоредним приступом циљног и логичког тумачења. Нема строгих и нормативних правила тумачења.[71]

б) Допунска средства тумачења. – Бечке конвенције од 1969. и 1986. такође упућују и на допунска средства тумачења. Оне прописују да се може прибећи допунским средствима, међу њима нарочито се издвајају припремне радње и околности под којима је уговор закључен, с циљем да се потврди смисао који произлази из примене горе наведеног општег правила тумачења или да се одреди значење, када дато тумачење сагласно горе наведеном општем правилу тумачења (члан 31): 1. оставља значење двосмисленим или нејасним; или 2. води очигледно апсурдном или неразумном исходу (члан 32).

Када је редовно значење израза у уговору јасно и повезано, нема потребе за другим допунским средствима тумачења. Такав је случај са многим судским одлукама. Тако Међународни суд правде у Саветодавном мишљењу о надлежности Генералне скупштине УН за пријем држава у ОУН то потврђује.[72]

Међутим, ипак у пракси, покаткад су међународни судови, као и државе и међународне организације, прибегавали допунским средствима тумачења, посебно узимајући у обзир припрем-

---

[71] Annuaire de la C. D. I., 1966, vol. II, стр. 239, 240; С. Аврамов–М. Крећа, *op. cit.,* стр. 510, 511.

[72] Annuaire da la C. D. I., 1966, vol. II, стр. 242, 243; C. I. J., Recueil 1948, стр. 63; „La Cour considère le texte comme suffisamment clair; partant, elle estime ne pas devoir se départir de la jurisprudence constante de Cour permanente de justice internationale, d'après laquelle il n'y a pa lieu de recourir aux travaux préparatoires si le texte d'une convention est en lui-même suffisamment clair". Такође, у случају плаћања српских дугова Француској, пред Сталним судом међународне правде 1929, имамо потврђен став, да с обзиром на то да су текстови обвезница јасни, тј. да саме облигационе исправе нису двосмислене, нема места позивању на припремне (прелиминарне) документе (C. P. J. I., 1929, série A, No 20–21, стр. 30).

не радње с циљем изналажења „редовног" значења текста. Тако, Стални суд међународне правде у случају Саветодавног мишљења око тумачења Конвенције од 1919. које се односе на ноћни рад жена, узима у обзир припремне радње у смислу значења израза поменутих конвенција.[73]

Реч „допунски" употребљава се у значењу средстава намењених да олакшају тумачење под напред наведеном одредбом о општем правилу тумачења (члан 31), а не као самостална и различита средства тумачења. Ово је изузетак и то врло ограничен, а употребљава се само онда када претходни резултат по општем правилу о тумачењу (члан 31) и даље оставља значење двосмисленим или нејасним или пак води очигледно апсурдном или неразумном исходу.

Помоћу допунских средстава тумачења решавају се они друштвени односи који су присутни рађању уговора и уско су везани са међународним државним животом водећи рачуна о околностима у којима су закључени. Увек су везани са другим средствима тумачења.[74] Обично су подаци у припремним радовима поверљиви, често противречни и мало доказни. Употребљавају се уколико није дошло до одговарајућег тумачења другим средствима, да потврде тумачење добијено другим средствима или када ова недозвољавају „корисно дејство". Судска пракса користи припремне радње изузетно.[75] По неким мишљењима у доктрини, садашња судска пракса више узима у обзир припремне радње.[76]

У бечким конвенцијама од 1969. и 1986, на основу претходних нацрта које је израдила Комисија за међународно право (1966. и 1982), није се ближе указало шта су припремни радови (двострани и вишестрани уговори; припремни радови у преговорима; отворени и затворени уговори; случај држава које присту-

---

[73] Annuaire da la C. D. I., 1966, vol. II, стр. 243; C. P. J. I., 1932, série A/B, No 50, стр. 380: „Les travaux préparatoires confirment donc la conclusion à laquelle conduit l'étude du texte de la Convention, à savoir qu'il n'y point de motiv valable pour interpréter l'article 3 autrement que d'une manière conforme au sens naturel de ses termes".

[74] О припремним радовима и околностима у којима је уговор закључен водило се рачуна у пресуди Међународног суда правде у спору Либије против Чада (C. I. J., Recueil 1994, стр. 21).

[75] Случај „Амбитиелос" (надлежност), C. I. J., Recueil 1952, стр. 45.

[76] N. Q. Dinh, P. Daillier, A. Pellet, *op. cit.,* стр. 259. Писци наводе случај са најновијим одлукама (случај Тадић) Међународног кривичног трибунала за злочине почињене на територији бивше Југославије.

пају уговорима; и сл.). Такође, запажамо да се у бечким конвенцијама не набрајају таксативно допунска средства тумачења, већ се међу њима само издвајају ,,нарочито" припремни радови и околности под којима је уговор закључен. У доктрини се не дају назнаке које би добила допунска средства (историјски метод тумачења и др.).

Овај став о допунским средствима тумачења (посебно ако је реч о припремним радњама) иначе је став који произлази из међународне судске праксе о њиховом значају. Све ово у склопу (контексту) смисла члана 31. бечких конвенција као општем правилу тумачења. Допунска средства стављају се у положај да ,,потврде" смисао који произлази из тумачења на општи начин ,,Општег правила тумачења". Тиме се установљава веза између ових одредаба и чува јединство поступка тумачења уговора. Такође, у бечким конвенцијама нема одговор на питање да ли ово допунско средство тумачења треба применити и код вишестраних уговора (уобичајено је само за двостране), с обзиром на то да се оне о томе посебно не изјашњавају.[77]

в) Тумачење веродостојних текстова уговора. – Бечке конвенције од 1969. и 1986. посветиле су посебну пажњу тумачењу веродостојних (аутентичних) текстова уговора. Ево тих одредаба. Када је уговор проглашен изворним на два или више језика, његов текст је веродостојан на сваком од ових језика, уколико уговор не предвиђа или уколико се стране уговорнице нису споразумеле да у случају неслагања предност има одређени текст (став 1. члан 33). Кад се из веродостојног текста чини превод на још један језик, та се верзија сматра као веродостојна ако је то у уговору речено или су се стране уговорнице о томе споразумеле (став 2, члан 33).

По бечким конвенцијам од 1969. и 1986. претпоставља се да изрази у једном уговору имају исти смисао у свим веродостојним текстовима (став 3, члан 33).

У случају, пак, када се не може отклонити различито значење израза, утврђивањем веродостојних текстова, по нацрту Комисије за међународно право са којим се дошло на Конфе-

[77] М. Бартош, *op. cit.,* стр. 372–378; N. Q. Dinh, P. Daillier, A. Pellet, *op. cit.,* стр. 259, 260. Ово посебно важи за отворене вишестране споразуме, где имамо нове стране уговорнице које приступају таквим споразумима, и у вези с тим, поставља се проблем објављених и необјављених докумената у припремним радњама и радовима за закључење вишестраних уговора општег значаја.

ренцију у Бечу 1968–1969. предложено је да се усвоји оно значење које усклађује текстове у највећој могућој мери. На Конференцији, пак, 1968–1969. дошло је до допуне и више прецизности ове одредбе, па је став Комисије за међународно право измењен и признато решење по коме, услед несагласности веродостојних текстова „усвојиће се оно значење које, водећи рачуна о предмету и циљу уговора, најбоље усклађује ове текстове". Све ово, свакако ако одређеном тексту није дата предност међу изворним текстовима (став 4, члан 33. бечких конвенција). Тако је предмету и циљу уговора, дато истакнуто место у тумачењу уговора.[78]

У међународној судској пракси изражена је тежња да се помире различите верзије које су веродостојне, ако пак то није било могуће, давала се предност најаснијем тексту или најизричитијем а који одговара најбоље „општим преокупацијама" страна уговорница. То је потврђено у више одлука највишег међународног судског органа и пре и после Другог светског рата.[79]

Редакција уговора на два или више језика је чест феномен. После стварања ОУН, вишестрани уговори (општи, посебно уговори-закони) су израђени и установљени на пет језика и они су често многобројни (енглески, француски, руски, кинески и шпански). Такав је случај и са двема бечким конвенцијама од 1969. и 1986. које у овом раду истражујемо. Када је уговор вишејезичан, може се имати или не разлика у статусу између текстова у циљу тумачења. Уводе се различите квалификације: веродостојни, званични текстови, званични преводи. Веродостојни језик у мировним уговорима после Другог светског рата је енглески, руски и француски.[80]

---

[78] У случајевима нејасноће може се прибећи и узети у обзир и то на којем је језику текст уговора најпре састављен (радни језик редактора, известиоца, комисије, одбора и др.).

[79] C. P. J. I., случај концесија Мавроматис, 1924, série A, No 2, стр. 29; случај статуса пољских држављана у Данцигу, 1932, série A/B, No 44, стр. 26; C. I. J., случај војних и паравојних активности у Никарагви Recueil 1984, стр. 407.

[80] Члан 90. с Италијом; члан 42 с Мађарском; члан с 40. с Румунијом; члан 38. с Бугарском; итд. (истовремено текстови на италијанском, мађарском, бугарском језику итд. су једноставно „званични"). Мировни уговори после Првог светског рата (Сен-жерменски; Трианонски, Нејски) су посебан случај. Редиговани су на француском, енглеском и италијанском а предност у случају неслагања има француски језик изузев дела тих уговора који се односе на Пакт Друштва народа и Међународну организацију рада.

Сада је уобичајено да већина уговора формалног карактера садрже изричиту одребу којом се одређује статус језика. За сврхе тумачења уговора, у начелу, имамо једнакост језика и сви текстови су веродостојни, сем ако није другојачије предвиђено уговором. Има чак случајева када један дати текст се сматра веродостојним између извесних страна уговорница, а други текст између других (члан 10. Брест-литовски уговор из 1918).

И најзад, има случајева, што није ретко, да један уговор закључен између две земље, пошто језик једне стране уговорнице није разумљив за другу страну или да ни једна од две државе не жели да призна првенство других језика, означује текст трећег језика као веродостојан.[81]

У пракси, постојање веродостојних текстова на два или више језика, често отежава а често олакшава тумачења уговора. Редак је случај да уговори веродостојни на више језика не представљају неку разлику имеђу текстова. Прикладан дух сваком језику, одсуство потпуне сагласности или недостатак времена да се усагласе текстови, могу да произведу мање или чак веће разлике у значењу израза (текстова).

Изражен на више језика, уговор остаје јединствен, који садржи само низ израза, чије тумачење је регулисано само наведеним одредбама бечких конвенција (чл. 31. и 32). Јединство уговора и сваки од његових израза је од основне важности у тумачењу вишејезичких уговора и ово јединство је сачувано захваљујући сплету (споју) начела једнаке вредности веродостојних текстова и претпоставке да су стране уговорнице хтеле да дају употребљеним изразима исто значење у различитим текстовима.[82]

*
* *

Бечке конвенције од 1969. и 1986. дају само руководна начела и правила и утврђивање значења речи које су стране уго-

[81] Уговор о пријатељству између Јапана и Етиопије од 1957. сачињен је на јапанском, ахмарском и француском језику а француски текст је веродостојан у случају несагласности у тумачењу (Nation Unies, Recueil des Traités, vol. 325, стр. 300). И у уговорима Југославије са суседним зељама после Другог светског рата, било је више случајева да се узима француски језик као веродостојан а не језик страна уговорница.

[82] Annuaire de la C. D. I., 1966, vol. II, стр. 245.

ворнице дале у тексту уговора који се тумачи. Могу се извући неколико општих закључака из њих: 1. тумачење уговора треба да се врши у доброј вери (савесно); то је у складу и произлази из општег, основног начела *pacta sunt servanda;* 2. даје се предност текстуалном (језичком) методу уз одговарајуће признање и другим методама, који су добили одговарајуће место у бечким конвенцијама; и 3. субјект који тумачи уговор упућен је на суштинске, унутрашње елементе уговора и њихову међусобну зависност.

Бечке конвенције не утврђују хијерархијски значај правила и метода тумачења, којих се треба држати. Пружа се субјектима тумачења велика ширина и слобода. Поменути ред правила тумачења који се даје у бечким конвенцијама нема нормативни карактер. Субјект тумачења у конкретном случају одлучује који поступак и који метод ће употребити.[83]

У међународноправној доктрини је изражена одређена критичност према, како је то речено, извесној вештачкој поједностављености од стране бечких конвенција у формулисању јединственог „општег правила тумачења". Али истовремено је додато да се остали методи, спретно придружују овом основном правилу а то је све изражено у члану 31. став 1. Бечке конвенције од 1969. године. Ово становиште је потврђено у судској пракси. Између различитих средстава и коришћених правила за тумачење уговора, што је функција овог основног захтева, треба извршити избор између различитих метода који најбоље одговара конкретном случају.[84]

Тумач међународног уговора може користити било које средство, може дати предност овом или оном средству или их комбиновати. Треба постићи резултат најочигледнији, најлогичнији и најефикаснији. Са пуно спретности и духа треба приступити тумачењу уговора а разне методе треба комбиновати. Доћи до једне синтезе је доста тешко па се и доктринарна мишљења разликују. Често доктринарни ставови уступају место околностима у којима се тумачи уговор. И поред успешне синте-

[83] С. Аврамов–М. Крећа, *op. cit.,* стр. 510–511: „... разлика између елемената који су изричито предвиђени уговором и оних који прећутно изражавају намеру уговорница је релевантна само у светлу метода тумачења који су прихватљиви са становишта утврђивања намере уговорница". Логички ред ствари, који није нормативни, сугерише да је језички метод први метод коме тумач треба да прибегне.

[84] C. I. J., спор између Либије и Чада, Recueil 1994, стр. 21; N. Q. Dinh, P. Daillier, A. Pellet, *op. cit.,* стр. 257.

зе која је постигнута у бечким конвенцијама, није се могло водити рачуна о свим посебностима и нијансама. Бечке конвенције само су дале извесну скицу општих тенденција у тумачењу уговора. Тумачи међународних уговора истовремено воде рачуна о осетљивости суверених држава, с једне стране, а с друге, често и коришћењем средстава и правила постиже се тумачење које води примени једног датог метода коришћењем другог.[85]

Начелима и правилима тумачења која нису поменута у бечким конвенцијама, не одриче се корисност, већ се само нека од њих наводе. Нема апсолутне и опште вредности приступа и метода који би се механички применили у поступку тумачења. Постоји нераздвојна свеза у употреби разних приступа и метода, тј. немогуће их је апсолутно одвајати једне од других. Треба користити све методе било појединачно било у комбинацијама или паралелно, а њихова је посебна вредност у томе ако доведу до истих резултата у тумачењу уговора. Тумачење уговора је једна неразлучива целина употребе различитих метода.[86] С правом се може рећи да је то мајсторство посебног квалитета.

Stevan Djordjević[87]

THE INTERPRETATION OF INTERNATIONAL CONVENTIONS

Summary

Two essential features emerge from the definition of interpreting legal acts in general and international conventions, in particular. The first is a free, intellectual act that is not subject to strict legal rules. Secondly, only the clauses of a convention that are not clear need interpretation, whether they are unclear, ambiguous, or polysemous. Interpretation is connected with the implementation

[85] N. Q. Dinh, P. Daillier, A. Pellet, *op. cit.,* стр. 260.

[86] М. Бартош, *op. cit.,* стр. 384, 385. То показује да се комбинација намера страна уговорница, постизање циља, историјских елемената и пре свега текста уговора морају схватити као једна целина, с тим да ће онај који тумачи уговор у датом моменту дати превагу једном од приступа и метода, али тако да се тиме не пренебрегавају други методи релевантни за тумачење уговора. Ово показује да се међународне обавезе морају посматрати у свом историјском кретању и да се за такво испитивање морају користити сви приступи и методи, не губећи из вида да уговорне обавезе постоје зато што су им стране уговорнице приступиле сувереном вољом.

[87] Dr. Stevan Djordjević, Full Professor of the University in Belgrade.

of the convention, but also with the broader meaning of the notion of the convention as a whole. The sense and the significance of the interpretation of the convention lies in the fact that one does not go beyond what the contracting parties have decided. Seeing that international conventions are not concluded in empty space, but within a given international legal order, within which the contracting parties exist, attention will be paid to this background and foundation in the process of interpretation.

First of all, the paper gives a thorough presentation of the doctrinary views on the aim, subjects and rules of interpreting the convention, with the appropriate quotations and confirmation of those standpoints in international cases. It then enumerates the approaches and methods of interpretation, from the most frequently quoted in practice and doctrine: textual (linguistic, exegetic), logical, historical, teleological, and systematic interpretation.

The 1969 and 1986 Vienna Conventions on the Law on International Conventions merely establish an integral, general rule on interpreting international conventions (Article 31), adding to this complementary means of interpretation (Article 32), as well as clauses on the interpretation of the credible wording of conventions (Article 33). Several general conclusions are drawn from all the clauses of the Vienna Conventions, as a whole: 1. The interpretation of international conventions should be done in good faith; this is in keeping with and proceeds from the general, fundamental principle of *pacta sunt servanda;* 2. Priority is given to the textual (linguistic) method with the appropriate recognition of other methods, that have acquired an adequate place; and 3. The subject who interprets the international convention is guided to the essential, internal elements of the conventions and their inter-dependence.

It is true that the 1969 and 1986 Vienna Conventions on the Law on International Conventions offer only guiding principles and rules, and the establishment of the meaning of the words, which the parties have given in the text of the convention. They do not establish the hierarchical order of the importance of the rules and methods of interpretation, which must be strictly adhered to. Great latitude and freedom of interpretation are offered to the subjects. The usefulness of the principles and rules of interpretation that are not mentioned in the Vienna Conventions is not denied. The individual, combined or parallel use should be made of all methods. One can rightfully say that the interpretation of international conventions is an art of special quality.

Key words: *Interpretation. - International conventions. - Methods of Interpretation.*

Stevan Djordjevic*

INTERPRETATION DES CONVENTIONS INTERNATIONALES

Résumé

L'interprétation des actes juridiques en général et des conventions internationales en particulier sous-entend deux éléments : 1. il s'agit d'une libre activité intellectuelle qui n'est pas soumise à des règles de droit strictes. 2. seules les dispositions des conventions qui ne sont claires, c'est-à-dire celles qui sont ambiguës ou polysémiques nécessitent l'interprétation. Le besoin d'interpréter un texte surgit surtout au moment de l'exécution des conventions mais il peut concerner la notion de convention dans son ensemble. L'importance de l'interprétation des conventions et son sens inhérent exigent que l'on n'aille pas au delà de ce qui a été décidé par les parties. Comme les conventions internationales ne sont pas conclues dans un espace juridique vide, mais dans le cadre d'un ordre donné du droit international où agissent les parties contractantes elles-mêmes, il convient au moment de l'interprétation de tenir compte de cette base juridique.

L'auteur passe en revue les opinions dans la doctrine sur le but, les sujets et les règles de l'interprétation des conventions avec des références aux cas de la jurisprudence des juridictions internationales. Suivent les approches et les méthodes de l'interprétation utilisées dans la pratique et dans la doctrine, c'est-à-dire l'exégèse, interprétations logique, téléologique, historique et systématique.

Les conventions de Vienne du droit conventionnel de 1969 et de 1986 se contentent de définir une règle générale de l'interprétation des conventions (art.31) en ajoutant des moyens additionnels d'interprétation (art. 32) ainsi que les dispositions sur l'interprétation des textes des conventions qui font foi (art. 33). De cet ensemble, on peut tirer quelques conclusions d'ordre général : 1. les conventions doivent être interprétées de bonne foi ; ceci est en parfait accord avec la règle générale *pacta sunt servanda* 2. la primauté dans l'interprétation est accordée à la méthode textuelle (exégèse) tout en reconnaissant une place adéquate aux autres méthodes mentionnées 3. le sujet qui interprète les conventions est amené à le faire tenant compte des éléments inhérents fondamentaux de la convention et de leur interdépendance mutuelle.

Selon l'auteur, les conventions de Vienne ne posent que les principes et les règles générales pour l'interprétation du sens des termes que les parties contractantes ont utilisé dans le texte de la convention en question. Elles ne fixent

* Dr. Stevan Djordjevic, professeur d'Université.

point l'importance hiérarchique des règles et des méthodes d'interprétation et l'on n'est pas contraint de s'y attacher avec rigueur. Or, les sujets disposent d'une liberté considérable dans le processus d'interprétation des textes. Par ailleurs, les principes et les règles d'interprétation qui ne sont pas mentionnés dans les conventions de Vienne ne sont pas privés pour autant de toute utilité. En interprétant les textes, il faut se servir de toutes les méthodes possibles soit séparément soit parallèlement soit en les utilisant dans leur interdépendance.

On peut dire en conclusion que l'interprétation est un art aux caractères particuliers.

Mots-clés : *Interprétation. – Méthodes d'interprétation.- Conventions Internationales. – Conventions de Vienne.*